

รายงานผลการดำเนินโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
โครงการรวบรวมลวดลายผ้าไหม
จังหวัดอุบลราชธานี

หัวหน้าโครงการ
นางสาวมะลิวัลย์ สิ้นน้อย

ผู้ร่วมโครงการ

นางสาวอุษา	ผูกพันธ์
นางปริญา	บุญศรีธธา
นางสาวรุ่งลาวัลย์	ทิพย์อุตร์

ได้รับจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
จาก
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2547

กิตติกรรมประกาศ

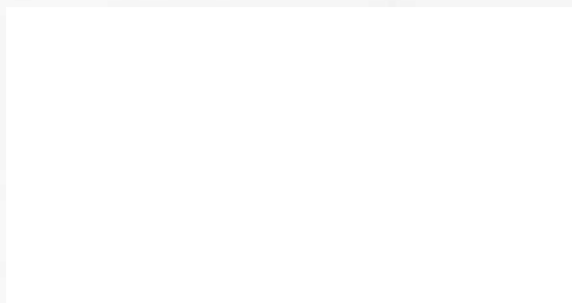
โครงการรวบรวมลวดลายผ้าไหม จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับเงินสนับสนุนจากเงินงบประมาณ หมวดเงินอุดหนุนทั่วไป โครงการรวบรวมลวดลายผ้าไหม จังหวัดอุบลราชธานี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2547 คณะผู้ทำงานขอขอบพระคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบพระคุณผู้บริหารสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ให้การสนับสนุน ให้โครงการนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นอกจากนี้ คณะผู้ทำงานโครงการขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูล ที่ให้ความเอื้อเฟื้อข้อมูลต่างๆ เป็นอย่างดี ซึ่งได้แก่กลุ่มบุคคลดังต่อไปนี้

1. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านลาดสมดี ตำบลกุสุกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี
2. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี
3. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
4. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
5. กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านสำโรง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

คณะผู้ทำงานโครงการขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่มีส่วนให้งานโครงการเล่มนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คณะทำงานโครงการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
รายชื่อคณะทำงาน	ข
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	จ
ความเป็นมาของลวดลายผ้าไหม	1
แหล่งทอลวดลายผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานี	5
ผ้าไหมบ้านลาดสมดี ตำบลกุสุกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี	6
- ลวดลายผ้าบ้านลาดสมดี	7
ผ้าไหมบ้านโนนสว่าง อำเภอภูซำปูน จังหวัดอุบลราชธานี	14
- ลวดลายผ้าบ้านโนนสว่าง	15
ผ้าไหมบ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี	26
- ลวดลายผ้าบ้านปะอาว	27
ผ้าไหมบ้านสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี	33
- ลวดลายผ้าบ้านสร้างถ่อ	34
ผ้าไหมบ้านสำโรง ตำบลบอน อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี	43
บรรณานุกรม	46
ภาคผนวก	
- ภาคผนวก ก ภาพสินค้าผ้าไหม OTOP ปี 2547	47
- ภาคผนวก ข โครงการรวบรวมลวดลายผ้าไหม	50

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ลวดลายผ้าบ้านลาดสมดี	7 - 13
ลวดลายผ้าบ้านโนนสว่าง	15 - 25
ลวดลายผ้าบ้านปะอาว	27 - 32
ลวดลายผ้าบ้านสร้างถ่อ	34 - 42
ผ้าไหมบ้านสำโรง	43 - 45
งานแสดงสินค้า OTOP	47 - 49

โครงการรวบรวมลวดลายผ้าไหม จังหวัดอุบลราชธานี ประจำปี 2547

ความเป็นมาของลวดลายผ้าไหม

งานหัตถกรรมพื้นบ้านของภาคอีสานที่ทำสืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคนนั่นคือ การทอผ้า หรือ "คำฮูก" ในภาษาอีสาน จากหลักฐานทางโบราณคดีบริเวณบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี พบกำไลสำริด ซึ่งเป็นอุปกรณ์การปั่นด้ายแบบง่ายๆ รวมถึงการพบลูกกลิ้งและลายสำหรับทำลวดลายบนผ้าเป็นจำนวนมาก ทำให้นักโบราณคดีสันนิษฐานได้ว่า ผู้คนอาศัยในบริเวณบ้านเชียงเมื่อ ประมาณ 3,000 - 4,000 ปี มาแล้ว รู้จักการปั่นด้าย ทอผ้า ย้อมสี และพิมพ์ลวดลายลงบนผ้า (สารานุกรม) การทอผ้าในภาคอีสาน ในอดีตถือเป็นกิจวัตรประจำวันของผู้หญิงทุกคนที่จะต้องทำนอกเหนือไปจากหน้าที่ประจำวันได้แก่ การทำนา เลี้ยงลูก ผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์และมีลักษณะเฉพาะที่เด่นที่สุดนั่นได้แก่ ผ้าทอที่เป็นผ้าไหม กับผ้าทอที่เป็นฝ้าย โดยมีกรรมวิธีการผลิตและการให้ลวดลายสีบนพื้นผ้า แตกต่างกันไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และค่านิยมในสังคมที่สืบทอดกันมาจากกลุ่มชนต้นกำเนิดหลายๆ กลุ่ม ทั้งนี้เนื่องจากในแถบภาคอีสานมีกลุ่มชนอาศัยอยู่หลายกลุ่ม กระจายกระจายกันอยู่ทั่วไป กลุ่มชนที่อยู่ในเขตจังหวัดนครพนม สกลนคร และกาฬสินธุ์ เป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อสายผู้ไทย หรือภูไท กลุ่มชนที่อยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด มุกดาหารหรือมหาสารคาม เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มไปทาง จำปาศักดิ์ และกลุ่มคนไทยที่มีเชื้อสายลาวนี่เองเป็นกลุ่มชนที่มีความสำคัญในการผลิตผ้าพื้นเมืองอีสาน เพราะเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมการทอผ้า สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (เรณู คุปต์เจียร, 2534 : หน้า 1) ผ้าทอของชาวอีสานที่มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่นเด่นที่สุดซึ่งแบ่งออกตามชนิดของวัตถุดิบมีสองชนิด คือ ผ้าฝ้ายและผ้าไหม ผ้าสองชนิดนี้ นอกเหนือไปจากการใช้วัตถุดิบที่ทอต่างกันแล้ว ยังมีเทคนิคการทอและลวดลายที่แตกต่างกันออกไปอีกมากมายหลายแบบ เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าหางกระรอก ผ้าตีนจก ผ้าแพรวาเป็นต้น (วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ , 2537 : 139) ลักษณะและลวดลายการทอผ้าแต่ละแบบดังกล่าวมีลักษณะเป็นของตัวเอง หรือมีเอกลักษณ์อย่างชัดเจน

ผ้าไหม

การทำผ้าไหม มีกรรมวิธียากกว่าการทำผ้าฝ้าย นับตั้งแต่การเลี้ยงไหม ซึ่งต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่ให้ตัวไหมถูกแสงสว่างหรือความร้อนมากเกินไปเช่นนั้นแล้วตัวไหมจะตาย ผ้าไหมที่นิยมทอกันมากสมัยโบราณคือ ผ้าซิ่นหมี่ ผ้าโสร่ง และผ้าขาวม้า

ลวดลายผ้าไหม

ลวดลายและสัญลักษณ์ในผ้าไทยมีมากมาย บางลายก็มีชื่อเรียกสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน บางชื่อก็เป็นภาษาท้องถิ่น ไม่เป็นที่เข้าใจของคนไทยในภาคอื่นๆ บางลายก็เป็นชื่อที่เรียกกันมาโดยไม่รู้ประวัติ รวมถึงบางลายก็มีการคิดค้นขึ้นใหม่ จึงได้ชื่อใหม่ๆ นอกจากนี้บางลายก็เรียกชื่อตามศิลปะจิตรกรรมฝาผนังและสถาปัตยกรรม หรือบางทีก็มักกล่าวถึงในตำนานพื้นบ้าน และในวรรณคดีเป็นต้น บางลวดลายก็เป็นคติร่วมกับความเชื่อสากล และปรากฏอยู่ในศิลปะของหลายชาติ เช่น ลายขอ หรือลายก้นหอย ซึ่งนับว่าเป็นลายเก่าแก่โบราณของหลายๆ ประเทศทั่วโลก หากสังเกตและศึกษาเปรียบเทียบก็จะเข้าใจลวดลาย สัญลักษณ์ ในผ้าพื้นเมืองของไทยได้มากขึ้นและมองเห็นคุณค่าลึกซึ้งขึ้น จากการค้นคว้าพบว่าในสารานุกรมไทย ได้ให้รายละเอียดลวดลายต้นแบบ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ลาย ดังนี้

1. **ลายเส้นตรงหรือเส้นขาด** ในทางตรงยาวหรือทางขวาง เส้นเดียวหรือหลายเส้นขนานกัน ลายเส้นตรงทางขวางเป็นลายผ้าที่ใช้กันทั่วไปในแถบล้านนาไทยมาแล้วแต่โบราณ จะเห็นได้จากจิตรกรรมวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และวิหารลายคำ วัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่ ลายเส้นตรงทางยาวมักพบในผ้านุ่งของคนไทยกลุ่มลาวโซ่ง ลาวพวน เป็นต้น ในภาคอีสานลายเส้นตรงยาวสลับกับลายอื่นๆ จะปรากฏอยู่ในผ้ามัดหมี่ทั้งไหมและฝ้าย และบ่อยครั้งเราจะพบผ้ามัดหมี่อีสานเป็นลายเส้นค่อที่มีลักษณะเหมือนฝนตกเป็นทางยาวลงมา หรือที่ประดับอยู่ในผ้าตีนจกเป็นเส้นขาดเหมือนฝนตก หรือลายเส้นขาดขวางเหมือนเป็นทางเดินของน้ำ เป็นต้น

2. **ลายพื้นปลา** ลายนี้ปรากฏอยู่ตามเชิงผ้าของดินจกและผ้าจิด ตลอดจนเป็นลายเชิงของชิ้นมัดหมี่ของผ้าที่ทอในทุกๆ ภาคของประเทศไทย ชาวบ้านทางภาคอีสานเรียกว่า "ลายเอี้ย" ลายพื้นปลา อาจจะปรากฏในลักษณะทางขวางหรือทางยาวก็ได้ บางทีจะพบผ้ามัดหมี่ที่ตกแต่งด้วยลายพื้นปลาทั้งผืนก็มี นอกจากนี้ผ้าของชาวเขาเผ่าม้งทางภาคเหนือ จะใช้ลายพื้นปลาประดับผ้าอยู่บ่อยๆ

3. **ลายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหรือลายกากบาท** เกิดจากการขีดเน้นตรงทางเฉียงหลายๆ เส้นตัดกันทำให้เกิดกากบาท หรือตารางสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนหลายๆ รูปติดต่อกัน ลายนี้พบอยู่บนผ้าจก ผ้าจิด และผ้ามัดหมี่ โดยทั่วไปทุกภาคของไทย ในลาวและอินโดนีเซีย และบนพรมตะวันตกกลาง ยังพบบนลวดลายผ้าของชาวเขาเผ่าม้ง กระเหรี่ยง ในประเทศไทย และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย

4. **ลายขดเป็นวงเหมือนก้นหอย หรือตะขอ** ลายนี้พบอยู่ทั่วไปเช่นกัน บนผ้าจก ผ้าจิดและผ้ามัดหมี่ของทุกภาค ชาวบ้านภาคเหนือและภาคอีสานเรียกว่า "ลายผักกูด" ซึ่งเป็นชื่อของพืชตระกูลเฟิร์นชนิดหนึ่งในเขตรักษาพันธุ์ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ก็เรียกว่า ลาย "ผักกูด" เช่นกัน จากลวดลายต้นแบบข้างต้น ได้มีการพัฒนประดิษฐ์เสริมต่อจนเป็นรูปร่างที่ชัดเจนขึ้นจนผู้ดูสามารถเข้าใจความหมายที่ต้องการสื่อได้มี 4 แบบ ดังนี้

1. จากเส้นตรง / เส้นขาด ได้มีการพัฒนาขึ้นมาเป็นลายที่เกี่ยวกับน้ำและความอุดมสมบูรณ์ต่างๆ ในชุมชนเกษตรกรรม
2. ลายพื้นปลา ได้มีการพัฒนาเป็นรูปต่างๆ

3. กากบาทและขนมเปียกปูน ได้มีการพัฒนาเป็นรูปลายต่างๆ รูปลักษณ์ขนมเปียกปูนภายในบรรจุรูปดาว 8 เหลี่ยม และภายในของดาว 8 เหลี่ยม มักจะมีกากบาทเส้นตรงอยู่ หรือบางทีก็ขอลงเหลือขนมเปียกปูน กากบาทนั้นเป็นลายที่พัฒนาที่พบเห็นบ่อยๆ ในดินจก และจิตของล้านนา และในมัดหมี่ของภาคอีสาน นอกจากนี้ยังพบในผ้าของหลายประเทศ เชื่อกันว่าลวดลายดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของดวงอาทิตย์หรือโคมไฟ ในภาคอีสานเรียกขานนี้ในผ้ามัดหมี่ว่า ลายโคมลายนี้มีลักษณะขนมเปียกปูนผสมกับลายขอหรือขนมเปียกปูน มีขาขึ้นออกมา 8 ขา พบในผ้าดินจก หรือจิต และมัดหมี่เรียกชื่อกันต่างๆ เช่นลายเมฆมูม หรือลายปลาหมึก บางทีลายนี้อาจจะมีขาเพียง 4 ขา เรียกว่า ลายปู ปรากฏบนผ้ายกดอกหรือผ้ามัดหมี่ ซึ่งบางแห่งนิยมเรียกว่า ลายดอกแก้ว หรือลายดอกพิกุล

4. ลายตัวขอหรือกันหอย ได้มีคนนำมาเป็นลายต่างๆ เช่น ลายนี้ปรากฏอยู่ทั่วไปบนผ้าจก และจิตของไทยลื้อในภาคเหนือและบนลายมัดหมี่ของภาคอีสาน มักจะเรียกว่า ลายขอ หรือขอนาคเพราะต่อๆ มาพัฒนาเป็นลายนาคเกี่ยว หรือลายนาคชูสน เป็นต้น ลายนี้ปรากฏบนผ้าดินจกขอบล้านนาเกือบทุกผืนผ้ามักจะเข้าใจว่าเป็นนกก หรือหงส์หรือห่าน และมักจะปรากฏอยู่เป็นคู่ๆ โดยมีลายเหมือนฝนตกอยู่ข้างนั้น และมีลายภูเขาหรือลายน้ำไหลอยู่ข้างล่างด้วยลายขนกนี้ยังปรากฏบนผ้าของไทยลื้อ เช่นผ้าเจ็ดหน้าเป็นต้น ลวดลายและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในศิลปะผ้าทอไทยนั้นเชื่อกันว่ามีความเชื่อมโยงกับคติความเชื่อของคนไทยที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เราอาจศึกษาเปรียบเทียบลวดลายสัญลักษณ์เหล่านี้กับสัญลักษณ์อย่างเดียวกันที่ปรากฏอยู่ในศิลปะประเภทอื่นๆ เช่น ในจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และแม้แต่ในตำนานพื้นบ้านที่เล่าขานสืบทอดกันมา หรือในวรรณกรรมต่างๆ ลวดลายที่เชื่อมโยงกับความเชื่อพื้นบ้านไทยอย่างเห็นได้ชัด มีดังนี้

สัญลักษณ์งูหรือนาค

งูหรือนาคปรากฏอยู่ในลายผ้าพื้นเมืองของคนไทยกลุ่มต่างๆ เกือบทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในล้านนาและในอีสาน นอกจากนี้ยังพบในศิลปะของกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทย ที่อาศัยอยู่นอกดินแดนของไทยในปัจจุบัน เช่น ในสิบสองปันนา ในลาว อีกด้วยในแถบลุ่มแม่น้ำโขง คนไทยและคนลาวต่างมีความเชื่อสืบทอดกันมา เรื่องพญานาค ซึ่งอาศัยอยู่ที่เมืองบาดาลใต้แม่น้ำโขง จนกระทั่งทุกวันนี้ผู้คนในแถบนี้นี้ก็ยังเชื่อว่าเวลามีนานบุญประเพณี เช่นงานไหลเรือไฟ พญานาคก็จะขึ้นมาเล่นลูกไฟด้วย ดังที่มีผู้พบเห็นลูกไฟขึ้นจากลำน้ำในช่วงเทศกาลงานไหลเรือไฟเป็นประจำเกือบทุกปี

สัญลักษณ์นกหรือห่านหรือหงส์

นกหรือหงส์เป็นสัญลักษณ์สำคัญที่ปรากฏอยู่ในศิลปะผ้าทอพื้นบ้านในภาคเหนือของไทยเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ก็มีปรากฏมากในผ้าทอมือของลาวสิบสองปันนาและในหมู่พวกคนไทยในเวียดนาม ในสถาปัตยกรรมล้านนาและล้านช้างจะพบนกหรือหงส์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประดับอยู่บนหลังคาโบสถ์คู่กับสัญลักษณ์นาค หรือบางแห่งก็มีหงส์ประดับอยู่ตามจุดต่างๆ ในวัดในสิบสองปันนาสัญลักษณ์นกหรือหงส์หรือนกยูง จะปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในจิตรกรรม สถาปัตยกรรม และบนผืนผ้าผืนกยูงเป็นสัญลักษณ์ที่รัฐบาลจีนปัจจุบัน ได้นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของยูนาน และได้มีการประดิษฐ์นาฏลีลาสมัยใหม่ซึ่งใช้แสดงเป็นสัญลักษณ์

ของชาวไทลื้อในสิบสองปันนา เรียกว่า ระบานกยง

การทอลายขีด

คือการคัดเก็บขกเส้นด้ายยืนพิเศษ ให้เกิดเป็นลวดลาย แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งไปตลอดแนวของความกว้างของหน้าผ้า ทำให้เกิดลายขีดในแต่ละแถวเป็นลายขีดสีเดียวกัน

การยก

เป็นเทคนิคการทอ ยกสลายให้เห็นเด่นชัด มีลักษณะคล้ายกับการทอลายขีด แต่ใช้เส้นพุ่งพิเศษ เช่น โหมด ดิ้นเงิน ดิ้นทอง มีชายมีเชิง ซึ่งขั้นตอนยุ่งยากกว่าผ้าทอลายขีดมาก

การจก

เป็นเทคนิคการทอลวดลายบนพื้นผ้า ด้วยวิธีการเพิ่มด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปขณะที่ทอเป็นช่วงๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้ากระทำโดยใช้ไม้หรือขม้นหรือนิ้วมือ ยกหรือจกด้วยเส้นยืนขึ้น แล้วสอดเส้นพุ่งพิเศษต่อไปตามจังหวะของลวดลาย สามารถสลับสีได้หลากหลายสี

การทอลายน้ำไหล

เป็นเทคนิคการทอแบบลายขัธธรรมดา แต่ใช้ด้ายหลากสีพุ่งเกาะเกี่ยวกันเป็นช่วงๆ ให้เกิดจังหวะของลายน้ำไหล เป็นลักษณะเฉพาะของชาวเมืองน่าน เรียกกรรมวิธีการทอนี้ว่า "ลัวง" แต่ชาวไทลื้ออำเภอเชียงของและเชียงคำ จังหวัดเชียงราย เรียกว่า "เกาะ" เทคนิคนี้อาจดัดแปลงพัฒนาเป็นลายอื่นๆ เรียกว่า ลายผักแว่น ลายจรวด ฯลฯ เป็นต้น

การยกมุก

เป็นเทคนิคการทอ โดยใช้เส้นยืนพิเศษเพิ่มบนที่ทอผ้าลายยกบนผ้าเกิดจากการใช้ตะกอลอย ยกด้ายยืนพิเศษ ลวดลายที่เกิดจากเทคนิคนี้คล้ายกันมากกับลวดลายที่เกิดจากเทคนิค ขิด จก แต่จะแยกไม่ได้เลยสำหรับผู้ที่ไม่เข้าใจเรื่องเทคนิคการทอผ้าที่ลึกซึ้ง ชาวไทพวนที่ตำบลหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย และที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ใช้เทคนิคนี้ในการทอส่วนที่เป็นตัวขึ้น บางครั้งอาจจะนำเชิงขึ้นมาต่อเป็นตีนจกเรียกว่า ขึ้นมุก

การมัดหมี่

เป็นเทคนิคการมัดเส้นพุ่งหรือเส้นยืนให้เป็นลวดลายด้วยเชือกกล้วยหรือเชือกฟางก่อนนำไปย้อมสี แล้วกรอด้วยให้เรียงตามลวดลาย ร้อยใส่เชือกแล้วนำมาทอ จะได้ลายมัดหมี่ที่เป็นทางกว้างของผ้า เรียกว่า มัดหมี่ เส้นพุ่ง ซึ่งเป็นที่นิยมในบ้านเรา มีการทำผ้ามัดหมี่เส้นยืนบ้างในบางจังหวัดเช่น จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ราชบุรี เพชรบุรี ส่วนใหญ่เป็นผ้าขาวเขา บางผืนใช้การทอสลับกับลายขีด ซึ่งช่วยเพิ่มความวิจิตรงดงามให้แก่ผืนผ้า

ผ้าจิด

เป็นการพัฒนาการของการทอผ้าแพร์ ซึ่งมีวิธีการสร้างลวดลายที่ยุ่งยากมากกว่าผ้าธรรมดา จะต้องใช้เวลาและความละเอียดอ่อน ประณีตมาก ซึ่งผ้าลายจิดนั้นชาวอีสานถือเป็นของสูง อาจเนื่องมาจากการทอที่ยุ่งยากก็ได้ การใช้ผ้าชนิดนี้ก็ควรให้เหมาะกับขนบธรรมเนียมชาวอีสาน (พัฒนา กิตติอาษา, 2532 : 15-16) ซึ่งมักจะใช้ในพิธีมงคลและในการใช้ผ้าจิดนั้นชาวอีสานใช้ผ้าจิดแต่งกาย เฉพาะส่วนบน ของร่างกาย เหนือเอวขึ้นไป ใช้ในพิธีมงคล ทำหมอน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าโพกศีรษะ ตลอดจนใช้เป็นผ้ากราบพระ เนื่องจากผ้าจิดถือเป็นผลงานการทอผ้าที่ละเอียด ประณีต และมีความซับซ้อน จึงทำให้มีความเชื่อว่าเป็นงานวัดความเป็นผู้หญิงของชาวอีสานโดยเฉพาะ

ผ้ามัดหมี่

เป็นผ้าไหมที่มีลวดลายแปลกไปจากผ้าทอชนิดอื่นๆ การทอผ้ามัดหมี่เป็นลวดลายต่างๆ จะต้องเริ่มตั้งแต่การย้อมไหม ให้มีสีสันทันเป็นลวดลายเสียก่อน แล้วจึงทอให้เกิดเป็นลวดลาย โดยใช้ไหม เส้นยืนเป็นไหมสีเดียวแล้วใช้เส้นไหมพุ่งให้มีสีสันทันกัน เป็นลวดลายที่ต้องการ การทอผ้ามัดหมี่จึงจำเป็นต้องให้ช่างทอที่มีความสามารถ ความละเอียด ประณีตไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการทอผ้าจิด

แหล่งทอผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานี

ผ้าไหมมัดหมี่ของจังหวัดอุบลราชธานี มีลวดลายผ้าจำนวนมากหลายลายที่ แต่ละกลุ่มทอผ้าของจังหวัด ได้คิดค้นลวดลาย ซึ่งบางลาย เป็นที่ใช้ในสมัยโบราณ และบางลายเป็นประยุกต์ โดยมีลายต่างๆ มากมาย ผ้าไหมมัดหมี่ของชาวจังหวัดอุบลราชธานี มีการจัดทำผ้าโดยมีกลุ่มทอผ้าแบ่งออกเป็นหมู่บ้านที่ทอผ้า ดังนี้

1. บ้านลาดสมดี ต.กุศกร อ.ตระการพืชผล จ.อุบลราชธานี
2. บ้านโนนสว่าง อ.กุศขาวเฝ้า จ.อุบลราชธานี
3. บ้านสร้างถ่อ อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี
4. บ้านปะอาว อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

โดยแต่ละกลุ่มทอผ้าจะจัดทอในหมู่บ้านของตนเองแล้วนำผ้าที่ทอได้ไปขายที่กลุ่ม ซึ่งจะมีสถานที่ที่จัดไว้สำหรับการซื้อขายผ้าไหม

ผ้าไหมบ้านลาดสมมติ ตำบลกุศกร

อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มทอผ้าไหมบ้านลาดสมมติ มีสมาชิกทั้งหมด 61 คน โดยมีคณะกรรมการ ดังนี้

คณะกรรมการบริหารงาน

1.นางสำราญ เจริญท้าว	ประธาน
2. นางทองมี ยะลา	รองประธาน
3. นางฉวีวรรณ อินทร์โสม	เลขานุการ
4. นางชนิษฐา ไหมน้อย	เหรัญญิก
5. นางวาณี สุขะลา	ประชาสัมพันธ์
6. นางพิกุล เจริญรอย	ประชาสัมพันธ์
7. นางบัวลาน หลงชิน	ที่ปรึกษา

มีสมาชิกในกลุ่มทั้งหมด 60

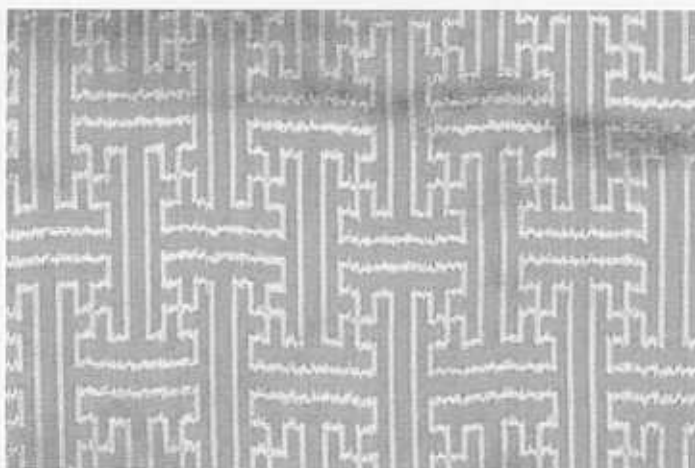
คนกลุ่มทอผ้าไหมที่มีการเลี้ยงไหมเพื่อใช้ทอมีการจัดทำผ้าไหมและนำมาขายในงานประเพณีของจังหวัดอุบลราชธานี อีกทั้งยังได้รับรางวัลเมื่อปี 2544 ในงานกาชาดจังหวัดอุบลราชธานี ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเลี้ยงไหมเอง โดยเลี้ยงในกระดิ่งโดยเฉพาะหน้าแดงจะเก็บตัวไหมไว้ทำพันธุ์ และเก็บพันธุ์ไว้ เรียก "พี" (ผีเสื้อ)

ถวดยผ้าบ้านถวดย

1. ถวดยผ้าเมืองจีน

ขั้นตอนการทำ

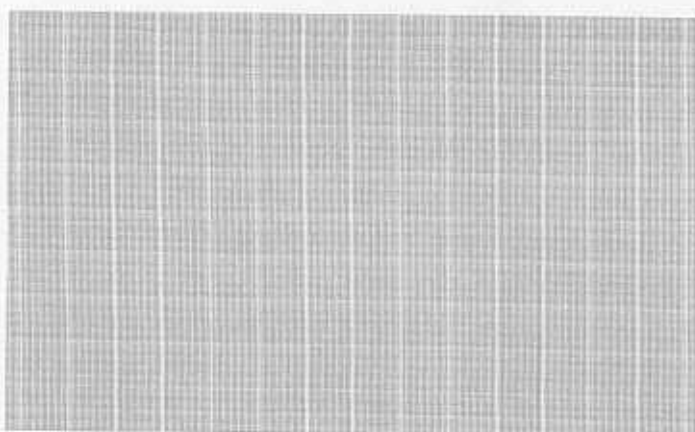
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดด้วยฟางเพื่อให้ได้ถวดยที่เป็นสีขาว
2. ย้อมด้วยสีเหลืองทั้งหมด (จะทำให้ส่วนที่มัดเป็นสีขาว) จากนั้นมัดด้วยฟาง(สีเหลือง)
3. ย้อมด้วยสีแดง(ส่วนที่มัดจะเป็นสีเหลือง)
4. จากนั้นนำไหมที่ย้อมแล้วมาทอ จะได้ถวดยตามตัวอย่าง

2. ถวดยเกล็ดเต่า

ขั้นตอนการทำ

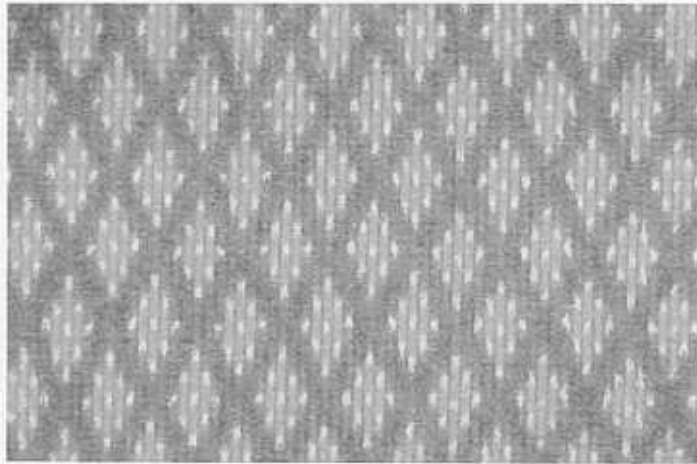
1. ใช้เส้นไหมสีเหลืองทอ โดยใช้เป็นเส้นพุ่ง
2. เส้นยืนใช้เส้นไหมย้อมสีเขียวใบทองและสีเหลืองดอกกุหลาบคั้น

3. ลายคมห้า สีเม็ดยะขาม

ขั้นตอนการทำ

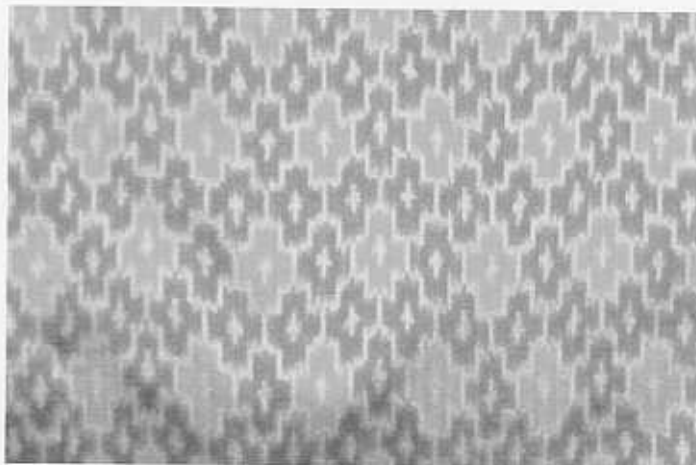
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟางตามลายที่ต้องการให้เป็นสีเหลือง
2. จากนั้นย้อมด้วยสีแดง (ส่วนที่มัดจะเป็นสีเหลือง) เพื่อให้ได้สีแดงตามลายที่กำหนด
3. มัดสีแดงในส่วนที่ต้องการ จากนั้นย้อมสีเม็ดยะขามทับสีแดง

4. ลายดอกผักแว่น

ขั้นตอนการทำ

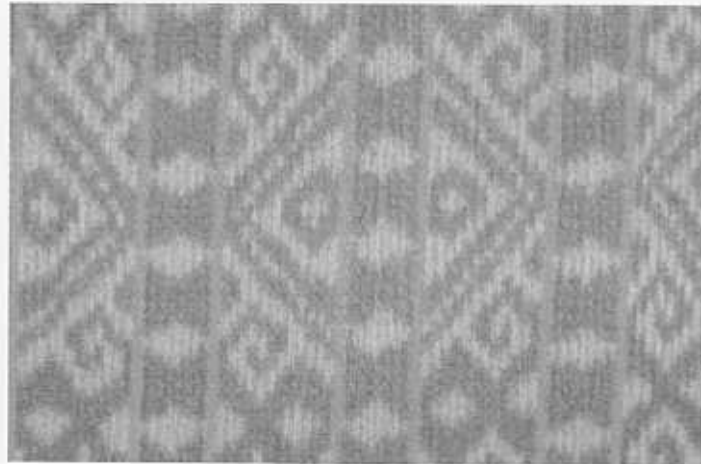
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟางในส่วนที่ต้องการให้เป็นสีเหลือง
2. ย้อมสีแดง จากนั้นย้อมสีเม็ดยะขามทับ
3. จากนั้นนำมาทอตาม โดยใช้เส้นไหมที่ย้อมตามลายที่กำหนด

5. ลายประยุกต์

ขั้นตอนการทำ

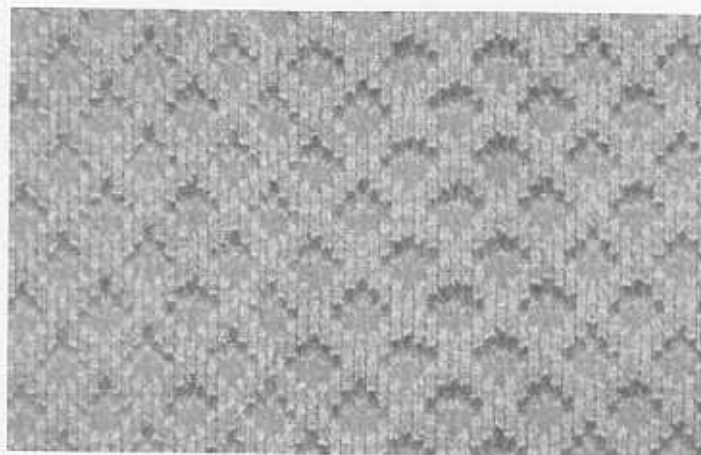
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดด้วยฟาง
2. ย้อมย้อมสีเขียว
3. ใช้เส้นพุ่งสีเขียว เส้นยืนสีกะปิ

6. ลายสร้อยดอกหมาก

ขั้นตอนการทำ

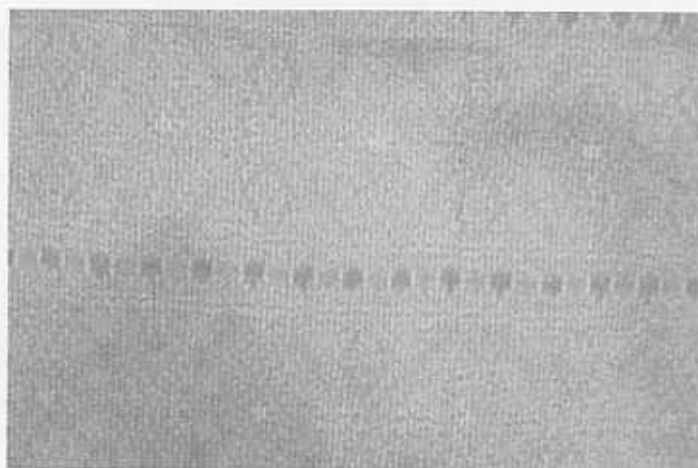
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟางเพื่อให้สีเหลืองคงอยู่
2. ย้อมสีเขียว (ส่วนที่มัดจะเป็นสีเหลือง) มัดสีเขียวด้วยฟางตามลวดลายสีเขียว
3. ถ้างสีเขียวส่วนที่ไม่ได้มัดออก จากนั้นย้อมด้วยสีแดง
4. มัดสีแดงด้วยฟาง ถ้างสีแดงออก(ส่วนที่มัดจะยังคงเป็นสีแดง)
5. เมื่อถ้างสีแดงออกเส้นไหมจะเป็นสีขาว จากนั้นย้อมด้วยสีตะกั่ว
6. นำเส้นไหมมาทอโดยจัดวางเส้นไหมตามลวดลายที่กำหนด

7. ลายหมึกขาเป็ดผสม

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดด้วยฟางเพื่อให้ได้สีขาวตามลวดลายที่กำหนด
2. ข้อมด้วยสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
3. ข้อมสีแดง มัดสีแดงเอาไว้
4. จากนั้นข้อมสีนี้คละขามทับสีแดง

8. ลายหมึกขาเป็ดผสมสีเหลืองทอง

ขั้นตอนการทำ

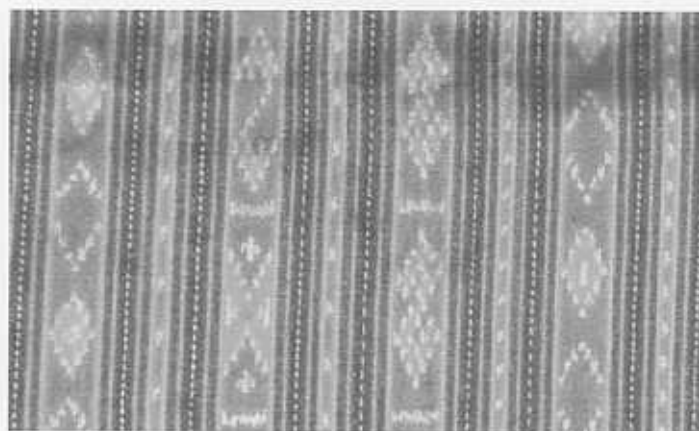
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดด้วยฟางเพื่อให้ได้สีขาวตามฟางที่มัดไว้
2. ข้อมด้วยสีเหลือง เสร็จแล้วมัดสีเหลือง
3. ข้อมสีแดง (ส่วนที่มัดจะเป็นสีเหลือง)มัดด้วยฟาง
4. ข้อมสีนี้คละขามทับส่วนที่เหลือง
5. ใช้เส้นไหมข้อมปอยสีเขียวคั่น และปอยสีน้ำตาลคั่น มับไหมสีขาวและเหลือง

9. ลายหมี่แข่งกัน

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟางเพื่อให้คงสีเหลืองเอาไว้ในส่วนที่มัด
2. ย้อมด้วยสีแดง
3. ทำมัดไหมด้วยสีขาวและสีดำ
4. นำเส้นไหมที่ย้อมสีเหลือง 1 มัด สีเขียว 1 มัด และสีดำ 1 มัด มาทอเป็นเส้นกัน
5. นำมาทอโดยจัดวางให้ได้ลวดลายตามตัวอย่าง

10. ลายหมี่ตานาง

ขั้นตอนการทำ

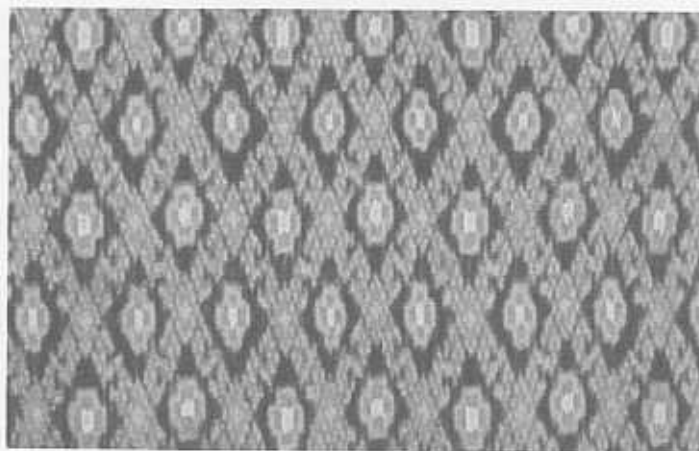
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดด้วยฟาง
2. ย้อมสีเหลือง มัดด้วยฟาง
3. ย้อมสีเขียว มัดสีเขียวด้วยฟาง
4. ย้อมสีแดง มัดสีแดง
5. ย้อมสีเม็ดมะขามทับสีแดงส่วนที่เหลือ

11. ลายหมี่ตาแมว

ขั้นตอนการทำ

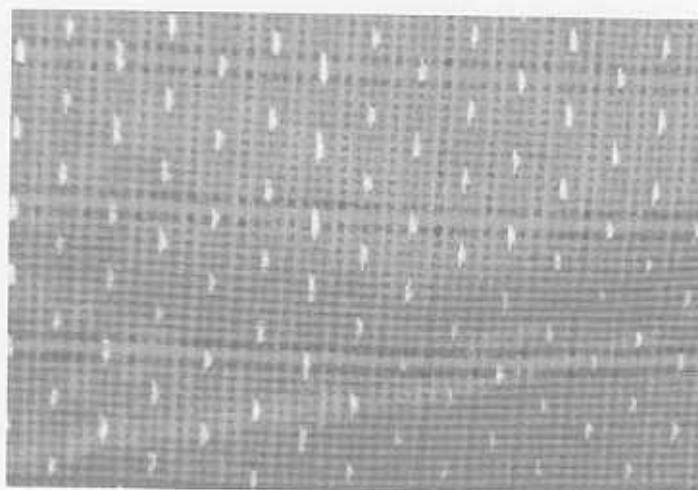
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟาง
2. ย้อมสีแดง มัดด้วยฟาง
3. ถ้างสีแดงออก เหลือเส้นไหมสีขาว
4. มัดสีขาวด้วยฟาง ย้อมสีน้ำเงิน

12. ลายหมี่ปลาฉิว

ขั้นตอนการทำ

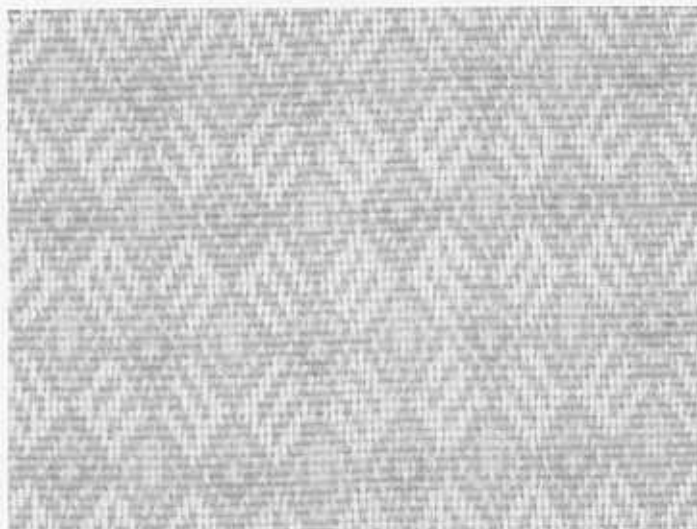
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดด้วยฟางเพื่อให้ได้ส่วนที่เป็นสีขาว
2. ย้อมสีดำ จะได้ลวดลายที่เป็นสีดำ
3. ย้อมเส้นไหมที่เป็นปอขลิ้น ย้อมสีแดง ก็อมสีดำ และสีน้ำตาลทอง
4. นำมาทอตามลวดลายที่กำหนด

13. ลายหมีมีอนาง

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดด้วยฟางเพื่อให้คงสีขาวไว้
2. ย้อมสีเขียว มัดสีเขียวจะได้สีเขียวในส่วนที่มัด
3. ย้อมสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
4. ย้อมสีแดง มัดด้วยฟาง
5. ย้อมสีส้มในส่วนที่เหลือ
6. ทอตามลวดลายที่กำหนด

ผ้าไหมบ้านโนนสว่าง อำเภอภูซำป๋วย จังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านโนนสว่าง มีสมาชิกทั้งหมด 78 คน ชาวบ้านโนนสว่าง มีอาชีพหลักคือ ทำนา และอาชีพทอผ้าไหม เป็นอาชีพรอง ซึ่งคนในหมู่บ้านจะทอผ้า และมีบางส่วนที่ไม่ได้เข้ากลุ่มทอโดยการจัดทำเองในแต่ละบ้าน มีการรวมกันตั้งแต่ ปี 2529 กลุ่มผ้าไหมบ้านโนนสว่างมีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ดังนี้

คณะกรรมการ

1. นางบุญเยี่ยม ไทยสะเทือน	ประธาน
2. นางรำไพ วันนา	รองประธาน
3. นางรำโย การิวัฒน์	เหรัญญิก
4. นางสุวรรณา บุญมัน	เลขานุการ
5. นางหนูเพ็ญ โคตรขาว	ฝ่ายการตลาด
6. นางวิไล แน่นอุดร	ประชาสัมพันธ์
7. นางคำมี วงศ์สุข	ประชาสัมพันธ์

ที่ปรึกษา

1. นางหนูแฉ่ม เข้มเพชร
2. นางไพบูลย์ รวยทรัพย์
3. นายสวน โคตรขาว
4. อาจารย์สมพงษ์ ไทยสะเทือน

คณะกรรมการบริหารกลุ่มมีการเลือกกรรมการบริหารงานทุกปี โดยที่กรรมการคนเก่าสามารถอยู่ต่อได้ หากมีการถูกเลือกอีก และมีศูนย์รวมในการทอผ้าทุกวัน โดยศูนย์รวมจะมี 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มที่ 2 กลุ่มทอผ้าฝ้าย มีการประชุมกลุ่มเดือนละ 1 ครั้ง ประชุมใหญ่ปีละ 1 ครั้ง หรืออาจมากกว่า 1 ครั้งก็ได้

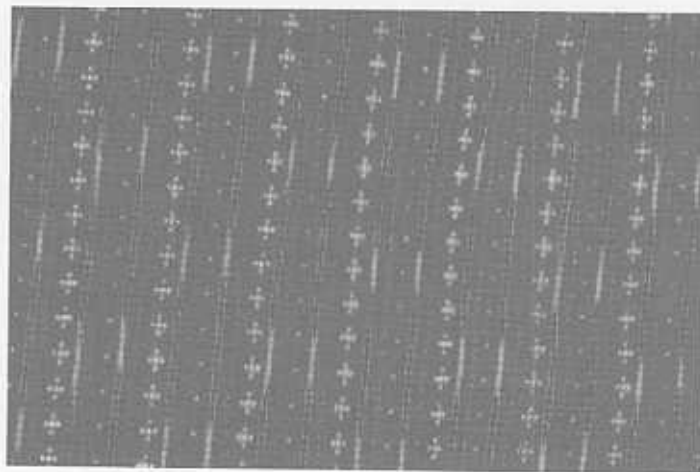
เครื่องมือในการทอผ้ากลุ่มชาวบ้านโนนสว่าง

ในกลุ่มมีเครื่องทอผ้า จำนวน 12 หลัง มีการดำเนินงานโดยมาจัดทำรวมกันที่ศูนย์ และบ้านแต่ละบ้านมีก็เพื่อทอผ้าแล้วนำผ้าที่ทอได้มารวมไว้ที่เดียวกัน ไหมที่ได้ส่วนมากจะซื้อมากกว่าการเลี้ยง ถ้ามีการเลี้ยงจะเลี้ยงรวมกลุ่มที่ศูนย์ ส่วนมากจะเลี้ยงหน้าฝน เนื่องจากใบหม่อนจะมีมาก เริ่มเลี้ยงประมาณปลายเดือนพฤษภาคม และในปี พ.ศ 2546 ทางหมู่บ้านมีโครงการปลูกหม่อนเพิ่มขึ้นประมาณ 10 ไร่ เพื่อใช้สำหรับเลี้ยงไหม

ลวดลายผ้าบ้านโนนสว่าง

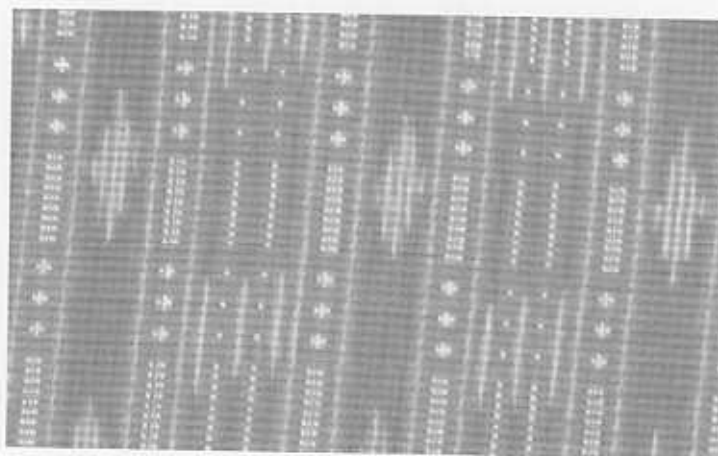
1. ผ้าทาบัวยกดอกสีคราม (พื้นสีฟ้า)

ขั้นตอนการทำ เป็นลายหมี่ข้อธรรมดา มีดหมี่ตรงลายหมี่ข้อ แยกทอปกติ โดยใช้ไหมข้อมสีฟ้า
เป็นเส้นยืน

2. ผ้าทาบัวยกดอกสีฟ้าคราม (ทาบัวประยุกต์)

ขั้นตอนการทำ มีดหมี่ลายโคมห้า ลายซิดขกดอก มีใบไม้สีน้ำตาล+สีคราม มีดหมี่สีขาวและ
สีเหลือง

3. ลายทงแก้ว (สีชมพู+ม่วง)

ขั้นตอนการทำ

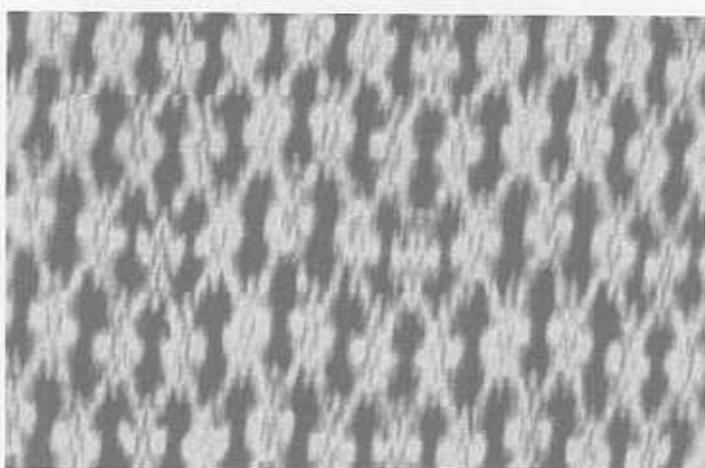
1. ใช้เส้นไหมที่ฟอกและย้อมสีชมพูแล้ว มัดสีชมพูด้วยฟาง
2. จากนั้นย้อมสีม่วงทั้งหมดเป็นสีพื้น
3. นำมาทอตามลายที่ต้องการ

4. ลายกระจับหม่อง (สีฟ้า)

ขั้นตอนการทำ

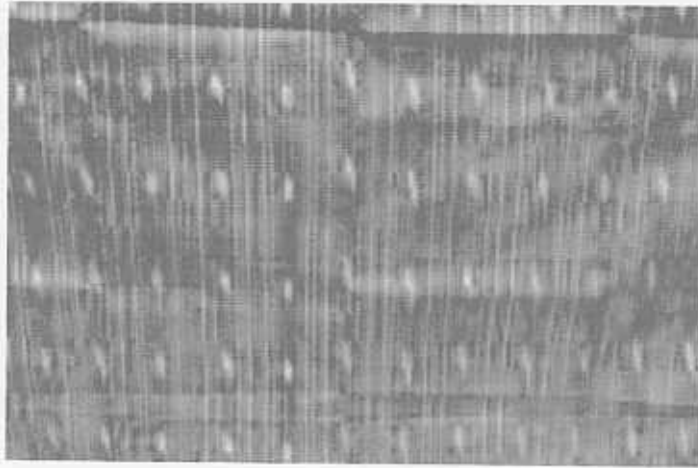
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟางเพื่อให้ได้ส่วนที่เป็นสีเหลือง
2. ย้อมสีแดงทับสีเหลือง จะได้ส่วนที่ย้อมเป็นสีแดง มัดสีแดงด้วยฟาง
3. จากนั้นล้างสีแดงออก
4. ย้อมสีน้ำเงินทับสีแดง
5. ทาบ้วยกดอกหมี่ประยุกต์ (สีเขียว)

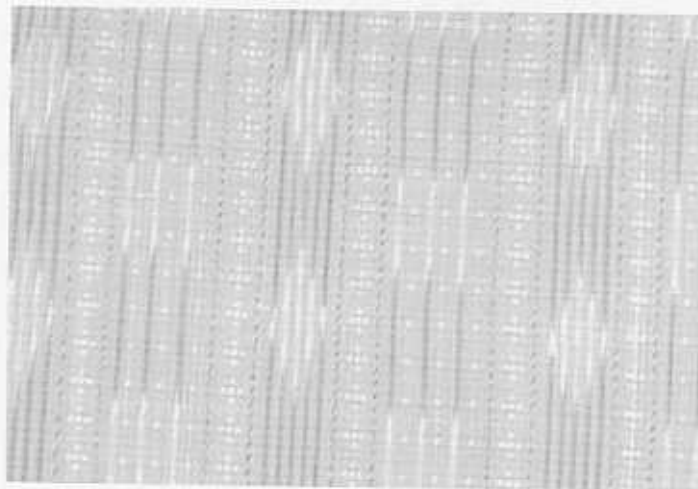
5. การบัวกดดอกไม้ประยุกต์ (สีเขียว)

ขั้นตอนการทำ

1. ฟอกไหมสีขาว มัดในส่วนที่ต้องการให้เป็นสีขาว
2. ซ้อมสีเหลือง มัดส่วนที่ต้องการให้เป็นสีเหลือง
3. จากนั้นซ้อมสีเขียว ทำกดดอกโดยใช้ไหมลายจุดปล้องอ้อย มัดและซ้อมสี
4. นำมาทอตามปกติ

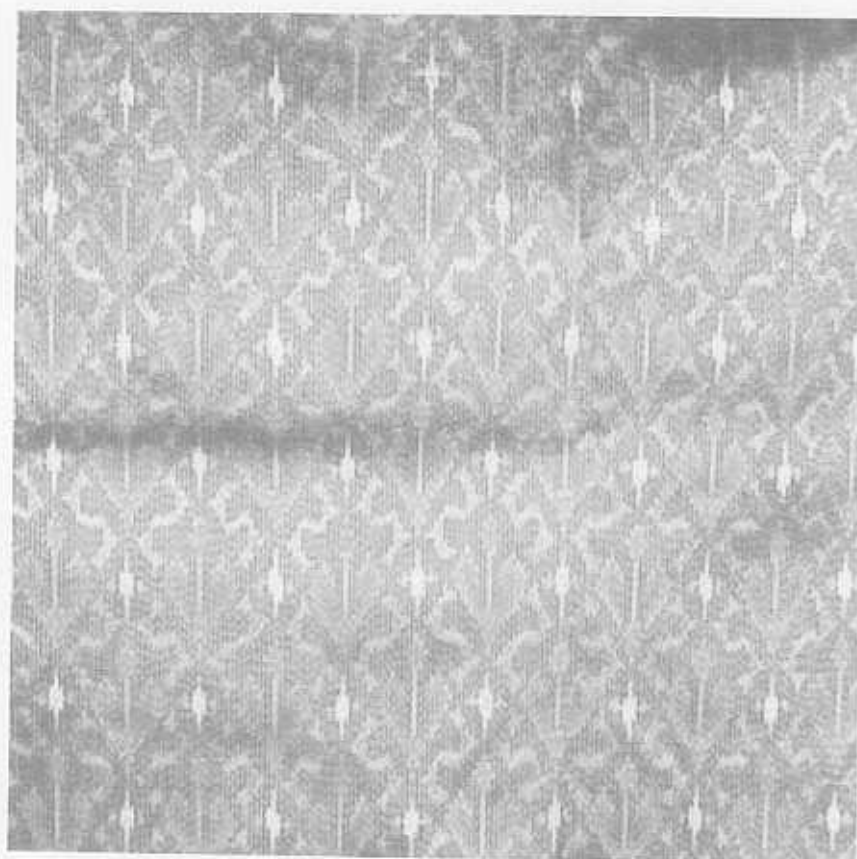
6. ฉายกาบบัวประยุกต์ (สีน้ำตาลทองส้ม)

7. ลายขจรน้อย (สีเม็ดมะขาม)

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง ใช้ฟางมัดสีเหลืองเอาไว้
2. ข้อมด้วยสีเขียว มัดสีเขียวด้วยฟาง
3. ถ้างสีเขียวออก จะได้เส้นไหมสีขาว มัดสีขาว
4. ข้อมสีกลับบัว มัดสีกลับบัวด้วยฟาง จากนั้นข้อมสีน้ำตาล
5. นำมาทอตามลวดลายที่ต้องการ

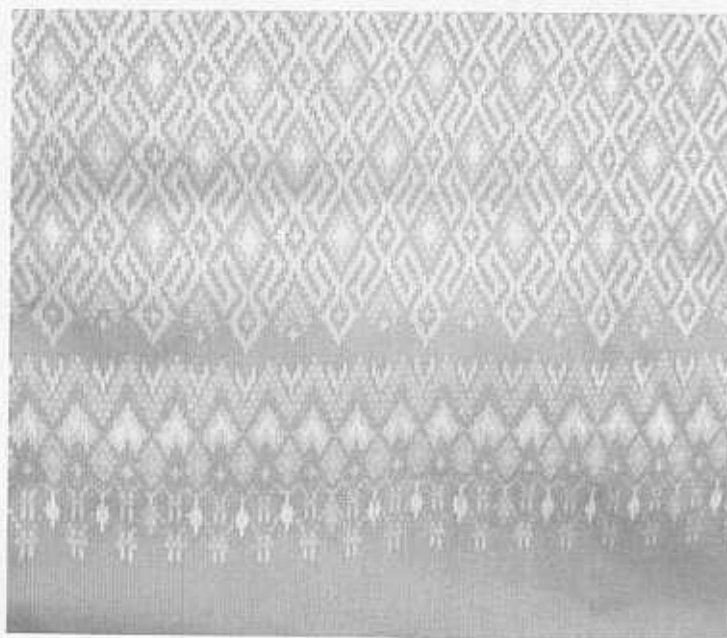
8. ลายตะขอทบดอกแก้ว (สีน้ำตาล+สีเหลือง)

ขั้นตอนการทำ

1. ไล่เส้นไหมสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
2. จากนั้นข้อมด้วยสีแดงทับ
3. ถ้างสีแดงออก เหลือขาว มัดสีขาว ข้อมสีน้ำตาล(สีเม็คมะขาม)

หรือ

1. ไล่เส้นไหมสีเหลือง มัดเหลือง
2. ถ้างเหลือง เหลือสีขาว มัดขาว
3. ข้อมสีแดง มัดแดง
4. ข้อมสีเม็คมะขาม (สีพื้น)

9.ลายขาศีรษะคนโทมหัว

ขั้นตอนการทำ

1. เตรียมเส้นไหม แล้วนำมาฟอก นามักเลย แล้วมาข้อมสี ลงสีพื้นเม็ดมะขาม
2. มัดหมี่ลงสีขาวก่อน แล้วนำสีชมพูมาข้อม
3. ทำสีพื้นเป็นสีเขียวแก่

10.ลายหมี่แมงมุมเล็ก (สีน้ำเงิน)

ขั้นตอนการทำ

1. มัดเส้นไหมสีขาวด้วยฟาง จะได้ลวดลายที่เป็นสีขาว
2. ข้อมสีน้ำเงินทั้งหมด
3. นำมาทอดตามลวดลายที่กำหนด

11.ลายดอกแก้วใต้หวิ (สีน้ำเงิน)

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดสีขาวในส่วนที่ต้องการให้เป็นสีขาว
2. ข้อมส่วนที่เหลือด้วยสีเหลือง (ส่วนที่มัดจะเป็นสีขาวปนมัดสีเหลือง)
3. ข้อมสีแดง มัดสีแดงในส่วนที่ต้อง จากนั้นข้อมน้ำเงินทับสีแดงส่วนที่เหลือ

12.ลายตะขอย้อนดอกไม้

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
2. ข้อมสีแดง มัดสีแดงด้วยฟางตามลายที่กำหนด
3. ถ้างสีแดงออก เหลือสีขาว
4. มัดสีขาวด้วยฟาง ส่วนที่เหลือข้อมด้วยสีเขียว

13. ลายเม็ดข้าวสาร (สีดำ)

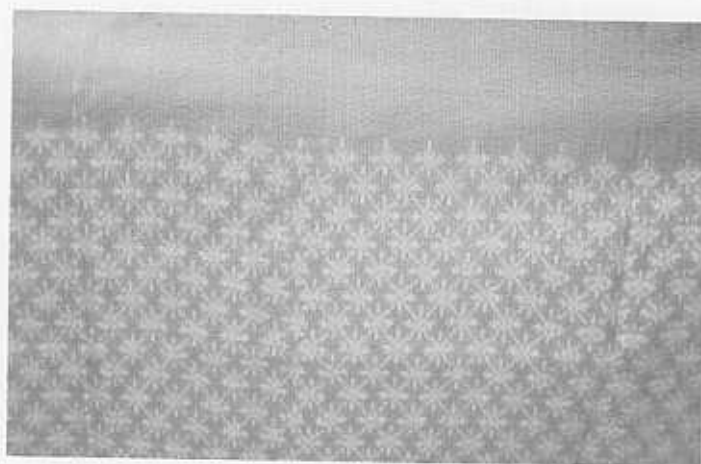
ขั้นตอนการทำ ใช้ไหมสีขาว มัดสีขาวด้วยฟางตามลาย จากนั้นย้อมสีเทาใน
ส่วนที่เหลือ

14. ลายแมงปอ (สีน้ำตาลส้ม เม็ดมะขาม)

ขั้นตอนการทำ

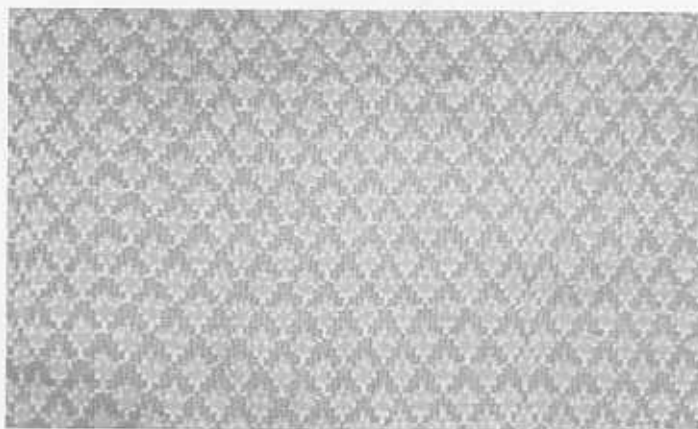
1. ใช้เส้นไหมสีเหลืองมัดเส้นไหมเหลืองด้วยฟาง
2. ย้อมด้วยสีแดง มัดแดง
3. ย้อมสีเม็ดมะขาม
4. ช่วงที่ทอ ลงไหมหางกระรอก (มัดไหม 2 เส้น)
5. สอด 1 แถว ลงมัดไหม 2 เส้น

15. ลายสร้อยดอกหมาก (สีเม็คมะขาม)

ขั้นตอนการทำ

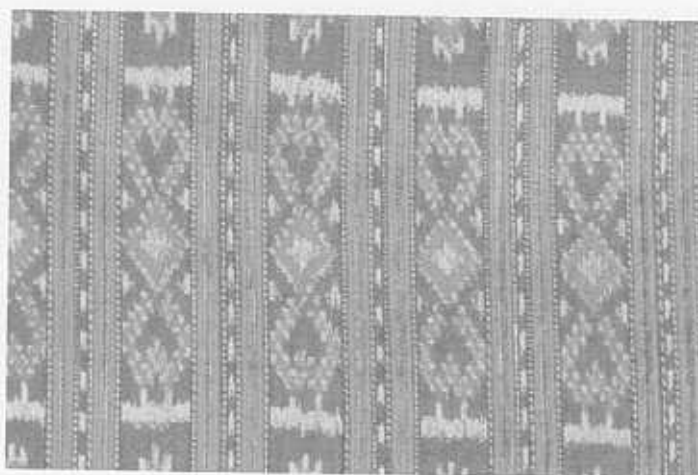
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟางสีเหลือง
2. ข้อมสีเขียว มัดเขียว ถ้างสีเขียว เหลือสีขาว
3. มัดสีขาว ข้อมสีแดง
4. ข้อมสีเม็คมะขามทับสีแดง

16. ลายหมี่ซ้อ (สีน้ำตาฉเข้ม)ลายเหลืองเส้นเขียว

ขั้นตอนการทำ

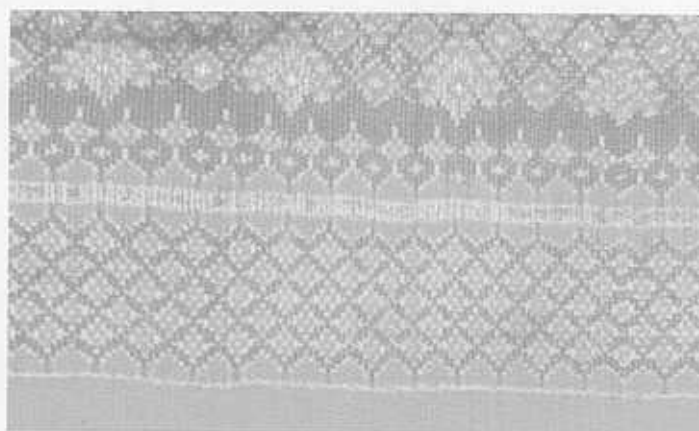
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
2. ข้อมด้วยสีแดง มัดสีแดง ข้อมสีเม็คมะขาม
3. ลงมัดไหม 1 สีแดง สีเขียวข้อมแยกต่างหาก ตามด้วยมัดไหม 1 สีขาวดำ

17. ลายหมี่ข้อมะขามผสมกระจันวง 9 (สีเปลือกมังคุด)

ขั้นตอนการทำ

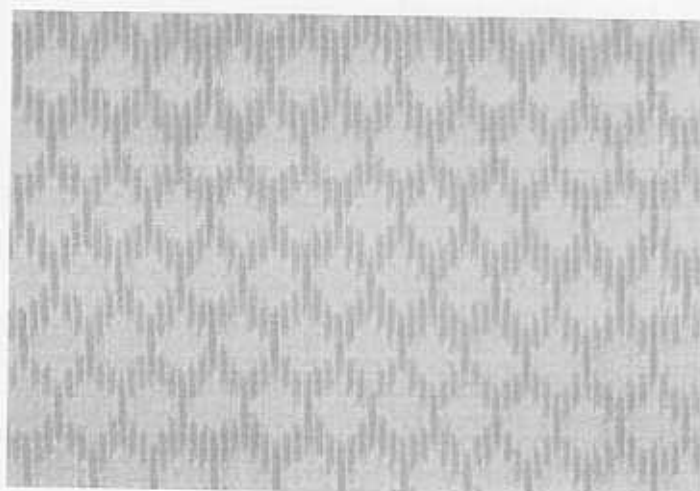
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง จากนั้นมัดสีเหลือง
 2. ข้อมสีเขียว จากนั้นล้างสีเขียวออก เส้นไหมที่เหลือจะเป็นสีขาว
 3. มัดสีขาวด้วยฟางตามลายสีขาว
 4. ข้อมสีแดง มัดสีแดงด้วยฟาง ข้อมสีน้ำตาลเม็ดมะขามเป็นสีพื้น
- ลายเชิงผ้า เป็นลายเชิงคันท้า ไม่ข้อมเขียว แต่ข้อมแดงทั้งหมด

18. ลายหมี่โกมห้า (สีชมพูปนสีม่วง)

ขั้นตอนการทำ

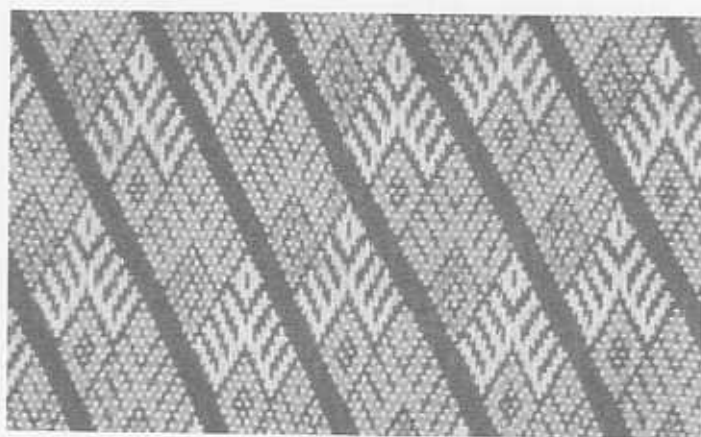
ใช้เส้นไหมสีขาว ข้อมเป็นสีชมพู จากนั้นมัดสีชมพูด้วยฟาง ข้อมเป็นน้ำตาลกับตัวหมี่ที่เหลือ

19. ลายหมี่เจดีย์

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดสีเหลือง
2. ย้อมด้วยสีเขียว จากนั้นใช้ฟางมัดส่วนที่ต้องการให้เป็นสีเขียว
3. ถ้างสีเขียวออกหลังจากมัดเสร็จ จะได้เส้นไหมสีขาว
4. ย้อมเส้นไหมสีขาวให้เป็นสีแดง มัดสีแดง
5. ย้อมสีดำทับสีแดง
6. เြงผ้าเป็นลายสนน้อยผสมไหมห้า

20. ลายหมี่นาคนใหญ่ (สีเม็ดมะขามเข้ม)

ขั้นตอนการทำ

1. ย้อมเส้นไหมให้เป็นสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
2. ย้อมสีแดง มัดสีแดงด้วยฟาง ย้อมสีน้ำตาลเม็ดมะขาม
3. นำมาทอตามลวดลายที่กำหนด

**ผ้าไหมบ้านปะอว ตำบลปะอว
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี**

กลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านปะอว หมู่ที่ 3 ตำบลปะอว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จัดตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ 2530 โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมขึ้น โดยการริเริ่มจากการฝึกอบรมการทอผ้า คัดเลือกคณะกรรมการหาสมาชิกเพิ่ม และระดมทุนซื้อวัสดุการทอผ้า จำหน่ายในนามกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมบ้านปะอว สมาชิกกลุ่มทอผ้ามีทั้งหมด 65 คน โดยมาจาก หมู่ 3,4,5,6

การบริหารงานของกลุ่มทอผ้าไหม

มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาบริหารและดำเนินการจากสมาชิกกลุ่ม 1 คณะ ประกอบด้วย

คณะกรรมการบริหาร

1. นางเชียมจิต สุขสร	ประธาน
2. นางวิไล ทองล้วน	รองประธาน
3. นางสาวเนียง พวกดี	เลขานุการ
4. นางราตรี พาชอบ	เหรัญญิก
5. นางบัลลังก์ เขาวบุตร	ประชาสัมพันธ์
6. นางลำดวน แนวจำปา	ประชาสัมพันธ์
7. นายเสวย ทองล้วน	ประชาสัมพันธ์

คณะกรรมการฝ่ายตลาด

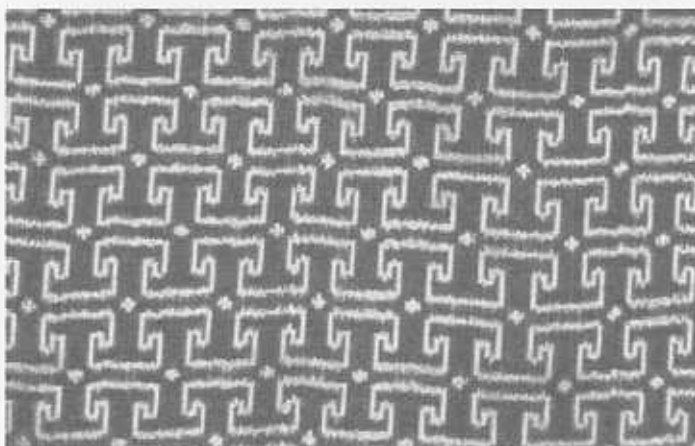
1. นางบุญเรือน ปทุมมาศ
2. นางดวงมาลา เดชผล
3. นางสมบุรณ์ ทองล้วน

ลวดลายผ้าบ้านปะอาว

1.ลายกูดูแอ (มี 2 รูป สีเหลือง+ดำ และสีขาว+ดำ)

ขั้นตอนการทำ

1. ข้อมเหลือง มัดเหลือง
2. ข้อมสีกรมท่าทับสีเหลืองตามลายที่กำหนด

2.ลายชั้นหมากเบ็ง (สีเขียว)

ขั้นตอนการทำ

1. เส้นไหมสีขาว ข้อมสีเหลือง
2. ข้อมสีแดงทับสีเหลือง ถ้างสีแดง เหลือสีขาว
3. ข้อมสีเขียว

3. ฉายคนเจ็ดหัวและฉายหมี่หมากจับ

ขั้นตอนการทำ

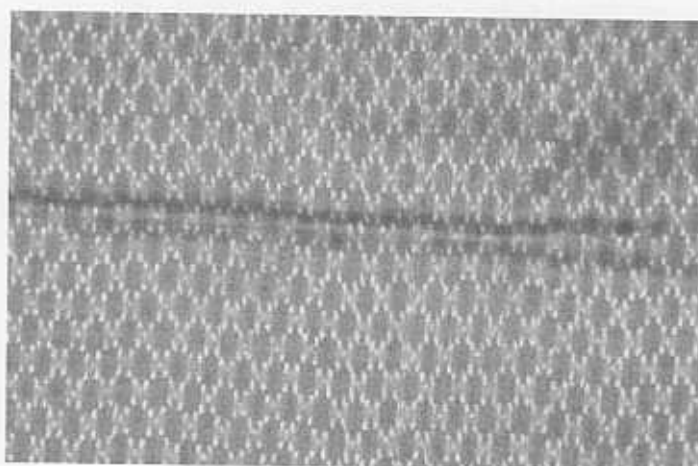
1. เส้นไหมสีขาว มัดสีขาว ข้อมสีเหลือง
2. มัดสีเหลือง ข้อมสีแดงทับ
3. มัดสีแดง ถ้างสีแดง ข้อมสีน้ำเงินทับ

4. ฉายโคมห้า (สีดำแดง)

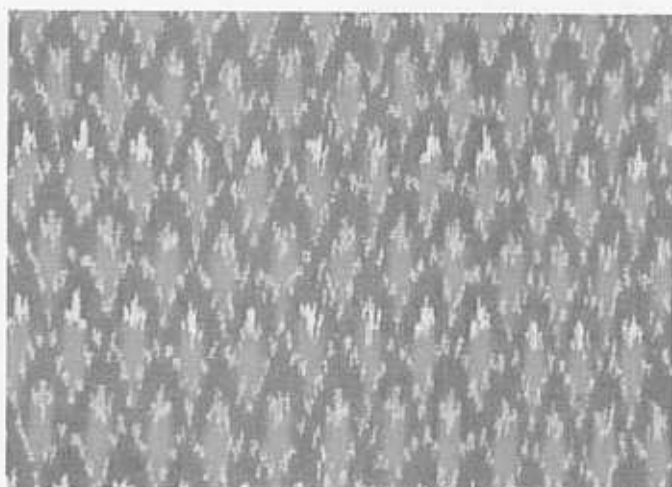
ขั้นตอนการทำ

1. เส้นไหมสีเหลือง ข้อมสีแดง
2. ข้อมสีดำทับสีเหลือง ผสมด้วยมัดไหมสีดำแดง 1 เส้น
3. มัดหมี 4 เส้น มัดไหม 1 เส้น

5.ลายดอกหมาก (สีเม็คมะขาม)

ขั้นตอนการทำ มีขั้นตอนการย้อมเช่นเดียวกับลายผีเสื้อ

6. ถายขนาดเล็กผสมลายดาวล้อมเดือน

ขั้นตอนการทำ

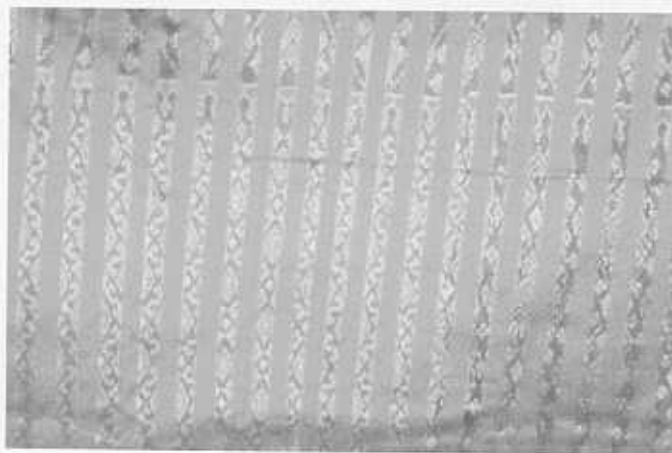
1. เส้นไหมสีขาว มัดสีขาว ย้อมสีเหลือง
2. มัดสีเหลือง ย้อมสีแดง
3. มัดสีแดง ย้อมสีเม็คมะขาม

7. ถายน้ำไหล (ตีมีดมะขาม)

ขั้นตอนการทำ

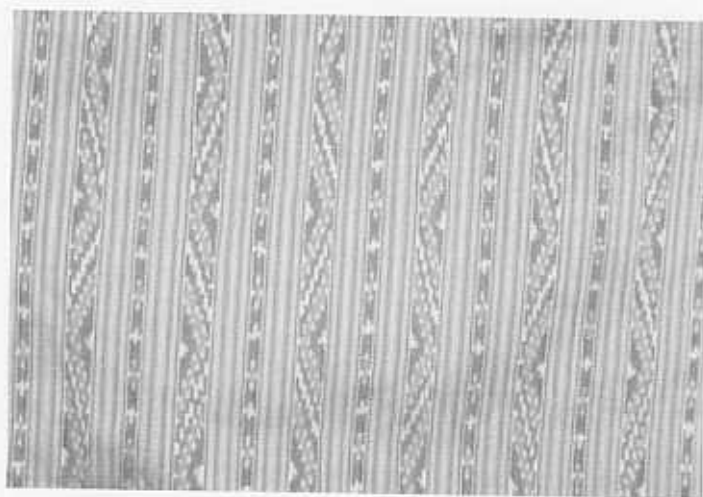
1. เส้นไหมสีขาว มัดขาว ข้อมเหลือง
2. มัดเหลือง ข้อมแดง
3. มัดแดง ข้อมสีมีดมะขาม

8. ถายน้ำไหลและแต่งลาย (ตีมีดมะขาม)

ขั้นตอนการทำ

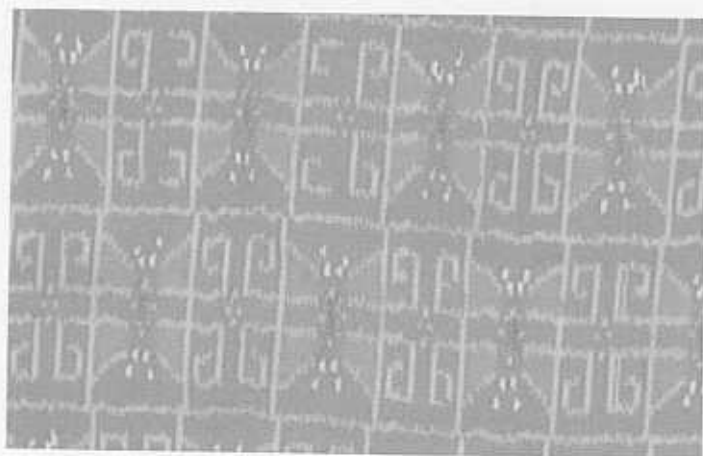
1. ข้อมเหลือง มัดเหลือง ข้อมแดง
2. มัดแดง ข้อมสีมีดมะขาม
3. มัดไหมคู่สีขาวและสีดำ
4. ตกแต่งสีเหลืองทอง สีแดง เขียว เหลือง 8 เส้น สีกรมท่า 4 เส้น สีแดง 4 สีเขียว 8 เส้น

9. ลายผีเสื้อ (สีเปลือกมังคุด)

ขั้นตอนการทำ

1. เส้นไหมสีขาว มัดสีขาว ข้อมสีเหลือง
2. มัดสีเหลือง ข้อมสีแดง
3. ข้อมสีเปลือกมังคุดทับสีแดง

10. ลายหมี่โครมเจ็ด และลายหมากจับ (สีเทา)

ขั้นตอนการทำ

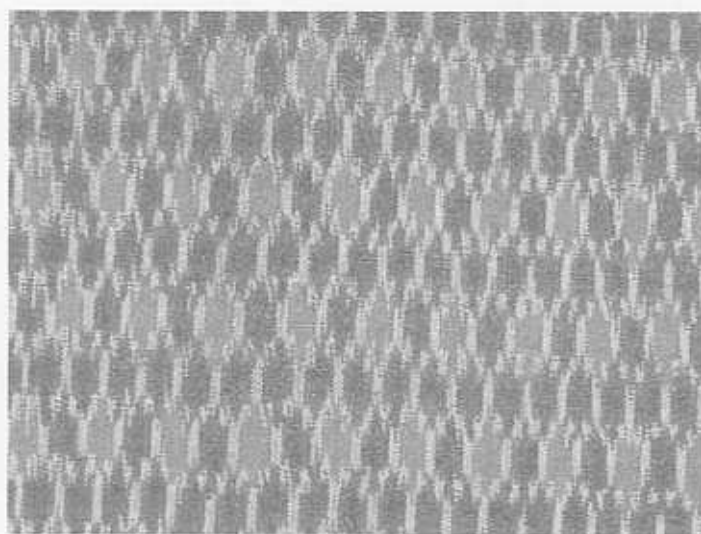
1. เส้นไหมสีขาว มัดสีขาว ข้อมสีแดง ถ้างสีแดง
2. ข้อมสีเทา (เส้นยืนสีเทา)

11. ลายหมี่โคนห้าหว่น (สีเปลือกมังคุด)

ขั้นตอนการทำ

1. เส้นไหมสีเหลือง ข้อมสีแดงทับ
2. มัดสีแดง ข้อมสีเปลือกมังคุด

ผ้าไหมบ้านสร้างถ่อ

อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านสร้างถ่อ เป็นหมู่บ้านห่างจากตัวเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ 25 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพหลัก คือการทำนา และอาชีพเสริม คือการทอผ้าไหม บ้านสร้างถ่อประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1,2,15 รวมประมาณ 500 หลังคาเรือน ซึ่งมีประมาณ 100 หลังคาเรือนที่ทอผ้าไหม และมีกลุ่มสมาชิกเข้าร่วมโครงการกลุ่มสตรีทอผ้าไหม บ้านสร้างถ่อ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีสมาชิกปัจจุบันประมาณ 60 คน ซึ่งกลุ่มสมาชิกเริ่มแรกมี 17 คน เริ่มก่อตั้งกลุ่มสมาชิกเมื่อปี 2536 ซึ่งในหมู่บ้านเก่าก่อนจะเลี้ยงไหมเอง ปัจจุบันจะสั่งซื้อจากบริษัทที่เลี้ยงไหมได้แก่ บริษัทก้านันจุน โดยเรียกไหมจุนเป็นไหมข้างขึ้น(ทางเคีย)เอาไหมที่เลี้ยงเองมาเป็นไหมดำ(ทางทุ่ง)

กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านสร้างถ่อ มีสมาชิกที่เป็นคณะทำงานทั้งหมด ดังนี้

1. คุณแม่ประกอบกิจ ฝอยทอง	ประธาน
2. นางวิไลลา แวศรี	รองประธาน
3. นางอัมพร ครองบุทธิ์	เหรัญญิก
4. นางลำรอง ภัญญาชาติ	ผู้ช่วยเหรัญญิก
5. นางประกิต มุ่งหมาย	ปฏิคม
6. นางบังอร สายแสง	เลขานุการ
7. นางประพิศ วราคำ	ประชาสัมพันธ์
8. นางคำหม่อน ครองบุทธิ์	กรรมการ
9. นางอุทัยวรรณ วราคำ	กรรมการ

ลวดลายผ้าบ้านสร้างถ่อ

1. ลายกาบบัวสายรุ้ง (ลายประยุกต์)

ขั้นตอนการทำ

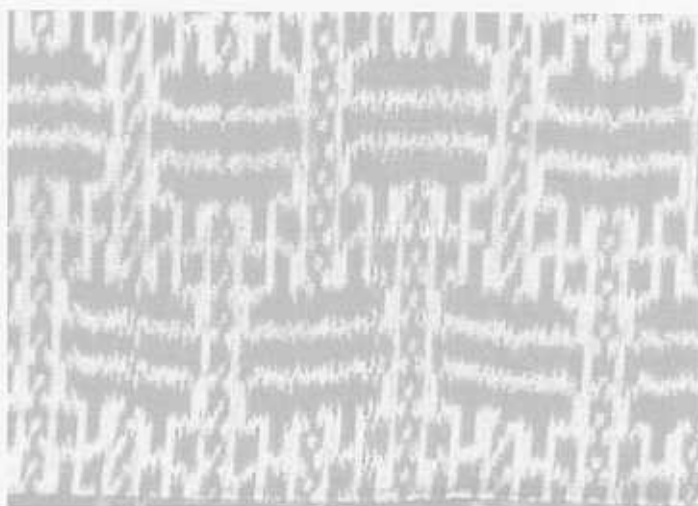
1. ทอเส้นยืนด้วยสีส้มจากเปลือกกระถิน
2. ทอเส้นพุ่งด้วยสีกลีบบัว จากนั้นมัดด้วยฟาง
3. มัดสีกลีบบัวด้วยฟาง ส้อมสีธรรมชาติจากเปลือกกระถิน

2. ลายกำแพงเมืองจีน

ขั้นตอนการทำ

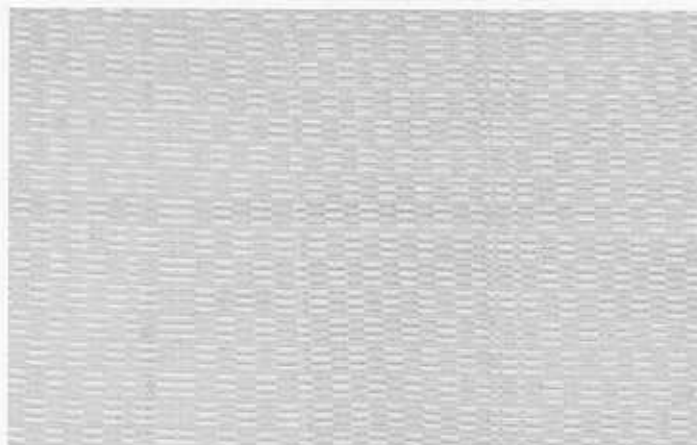
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดสีขาวด้วยฟางจะได้ลายผ้าส่วนที่เป็นสีขาว
2. จากนั้นย้อมด้วยสีแดง

3. ลายเกี๊ยงเต๋า

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นขึ้นเป็นไหมสีกลีบบัว ผสมสีขาว ด้านข้างใช้สีกลีบบัวทออย่างเดียว

4. ลายโคม 5

ขั้นตอนการทำ

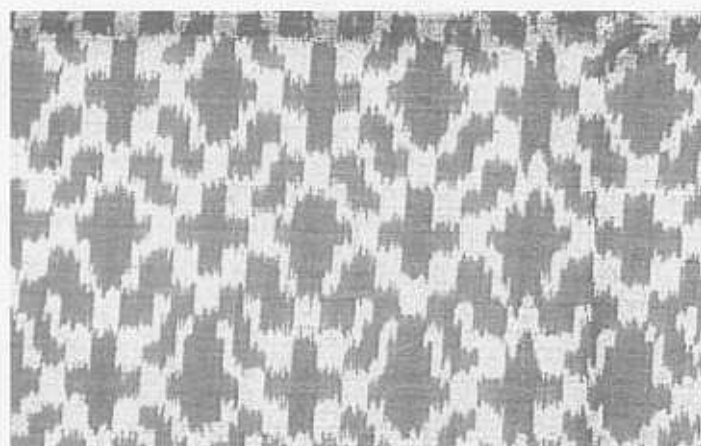
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดเส้นไหมด้วยฟาง
2. ข้อมสีแดง เสริมแล้ว มัดสีแดง
3. ถ้างสีแดงออก ข้อมสีเขียว

5. ฉายโซ่

ขั้นตอนการทำ

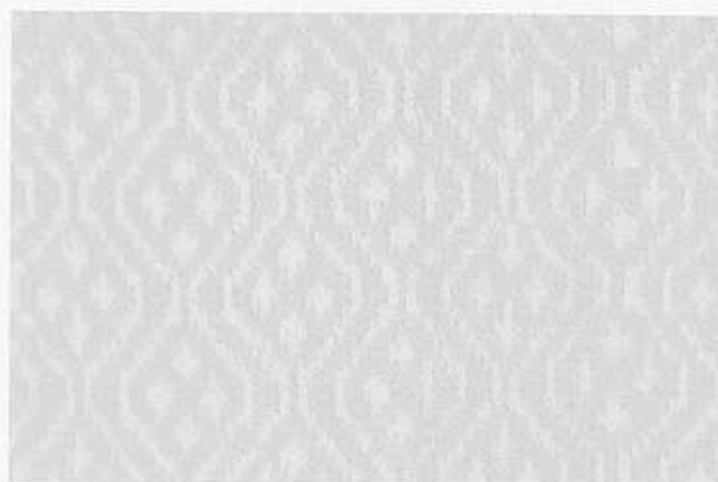
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดสีขาวด้วยฟาง
2. ย้อมสีน้ำตาลเข้ม หรือเรียกสีถ้ำควนสุก

6. ฉายดอกรักเร่

ขั้นตอนการทำ

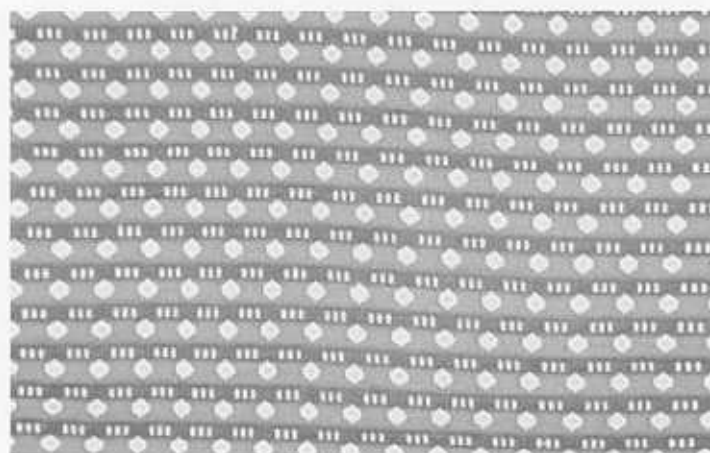
1. เส้นยืนย้อมด้วยสีจากเปลือกกระถิน
2. เส้นพุ่ง มัดสีเหลือง ย้อมสีจากสมุนไพรเปลือกสะเลตัน

7. ลายดาวลูกไก่

ขั้นตอนการทำ

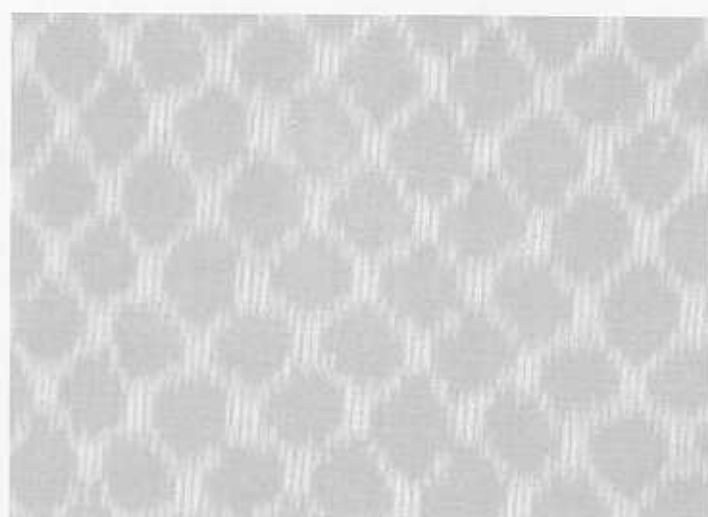
1. ทอเส้นยืนด้วยสีดำ และสีแดง ทอเส้นพุ่งด้วยสีแดงและสีขาว
2. ใช้เข็มทอตะกอล

8. ลายตาแห

ขั้นตอนการทำ

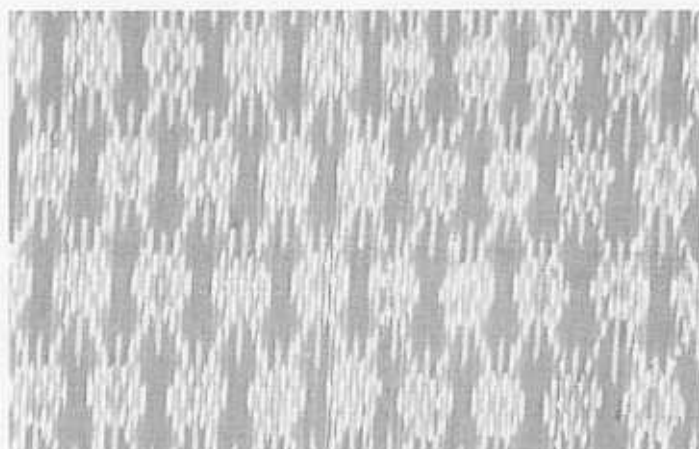
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
2. ช้อมด้วยสีแดง

9. ลายแฉงม

ขั้นตอนการทำ

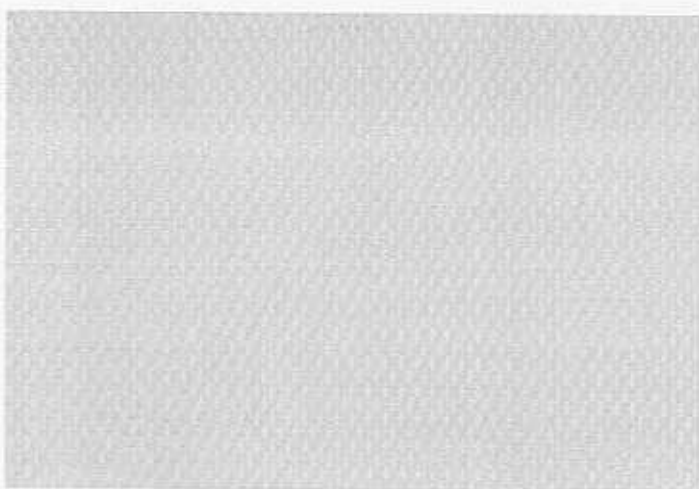
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดสีขาวด้วยฟาง
2. ข้อมด้วยสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
3. ข้อมสีเขียว มัดสีเขียวด้วยฟาง
4. ข้อมกับด้วยสีม่วง

10. ลายลูกหวาย

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้ไหมสีเหลือง เป็นเส้นยืน และใช้ไหมสีตะกั่ว และทอเป็นลายลูกหวาย

11. ลายหมึกนกกระทา

ขั้นตอนการทำ

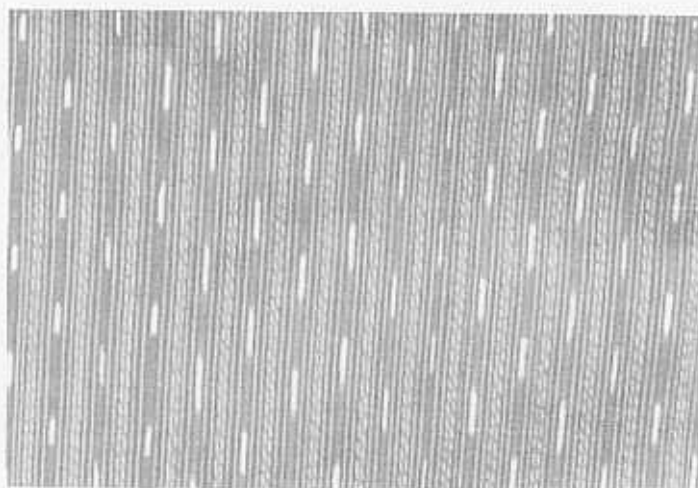
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดเส้นไหมด้วยฟาง
2. ย้อมไหมด้วยสีแดง เสร็จแล้วมัดสีแดง
3. ย้อมด้วยสีแดงเข้ม

12. ลายหมึกข้อ

ขั้นตอนการทำ

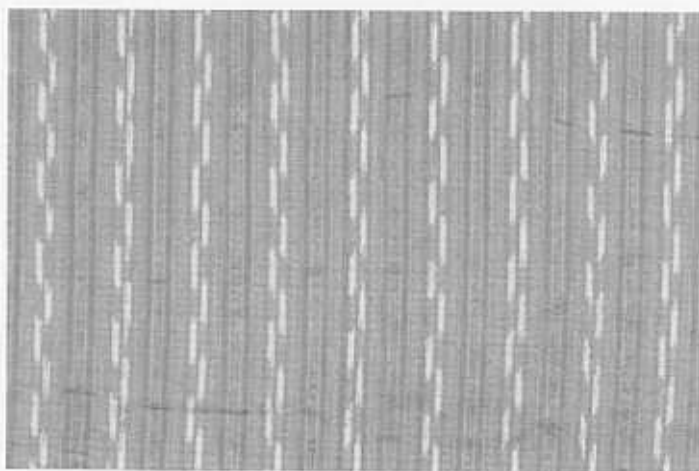
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟาง เพื่อให้ได้ลายผ้าที่เป็นสีเหลือง
2. ย้อมไหมด้วยสีแดง จะได้ลายผ้าที่เป็นสีแดงเสร็จแล้วมัดสีแดง
3. จากนั้นใช้ฟางมัดเพื่อให้ได้ลายผ้าที่เป็นสีแดงไว้ ย้อมทับส่วนที่เหลือด้วย

13. ลายหมีชั้น หมีข้อ

ขั้นตอนการทำ

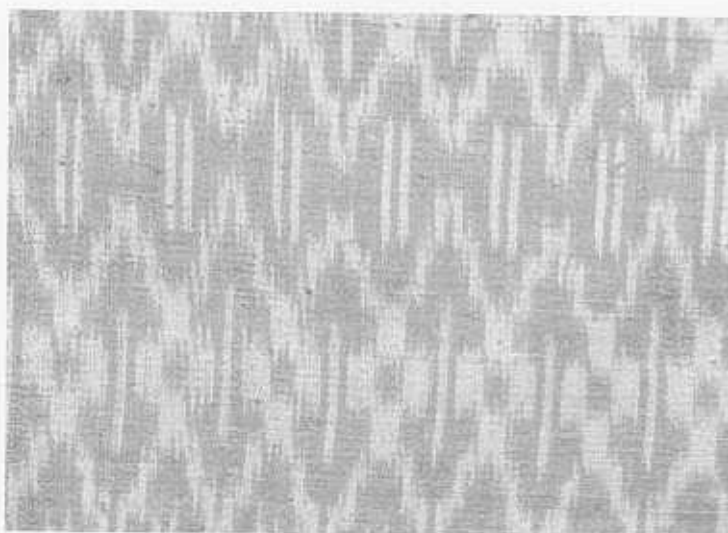
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดด้วยฟาง
2. ย้อมสีเม็คมะขาม
3. ทอเส้นยืนด้วยสีดำ เส้นพุ่งด้วยสีน้ำเงิน

14. ลายหมีวง

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดสีเหลืองด้วยฟาง
2. ย้อมสีเขียว จะได้ลวดลายสีเขียวในส่วนที่เหลือ

15. ลายหมี่วงในวัง

ขั้นตอนการทำ

1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง มัดสีเหลือง

16. ลายหอนก่องใหญ่

ขั้นตอนการทำ

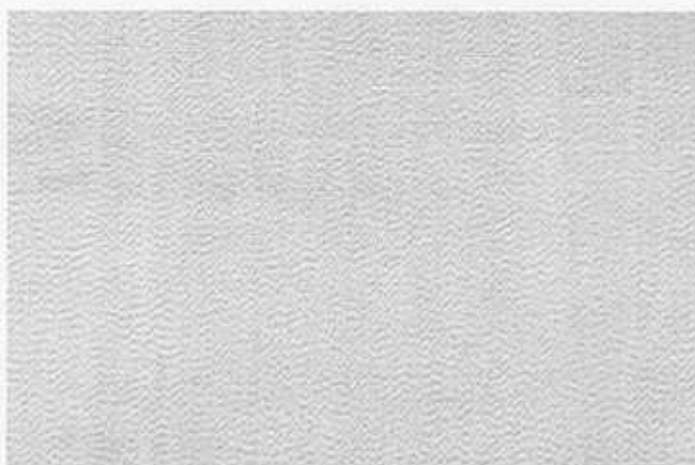
1. ใช้เส้นไหมสีขาว มัดสีขาวด้วยฟาง
2. ข้อมสีชมพู จากนั้นมัดสีชมพูด้วยฟาง
3. ข้อมสีน้ำเงินเหนือสีกรมท่า

17. ลายหางกระรอก

ขั้นตอนการทำ

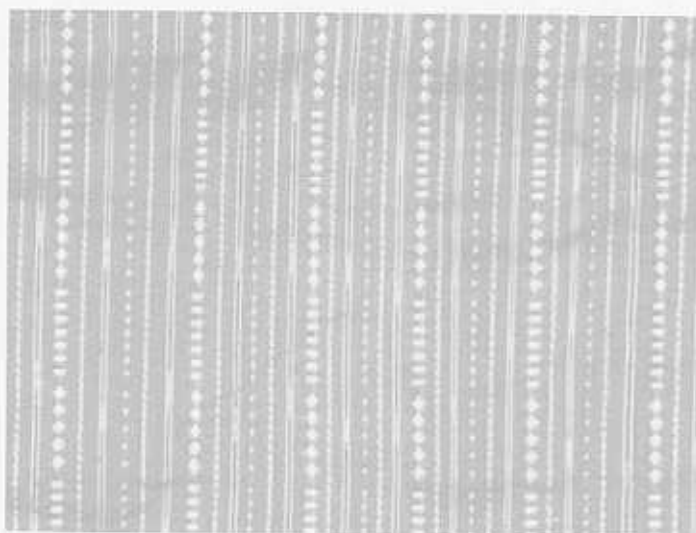
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง และสีเขียวรวมกันให้เป็นเกลียวแล้วทอ
2. เส้นยืนเป็นสีดำ เส้นพุ่งเป็นสีเหลืองและสีกลีบบัว

18. ลายไหมกาบบัวแดง

ขั้นตอนการทำ

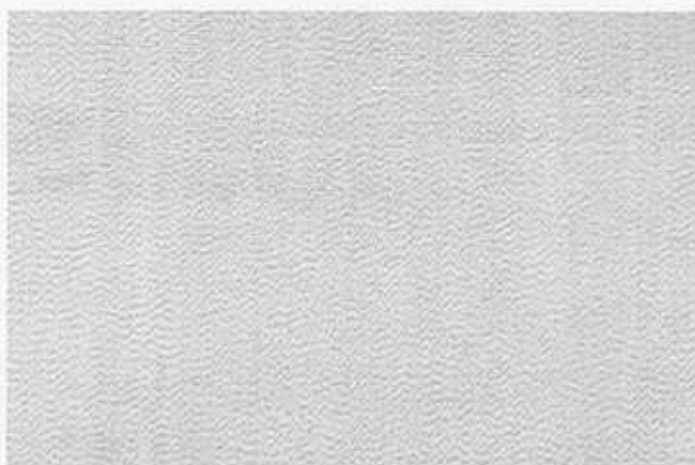
1. ทอเส้นยืนด้วยไหมข้อมสีแดง
2. ทอเส้นพุ่งด้วยไหมสีเหลือง
3. สอดมับไหมสีแดง และสีเหลือง
4. ทอขกคอกด้วยสีเขียวอ่อน

17. ลายหางกระรอก

ขั้นตอนการทำ

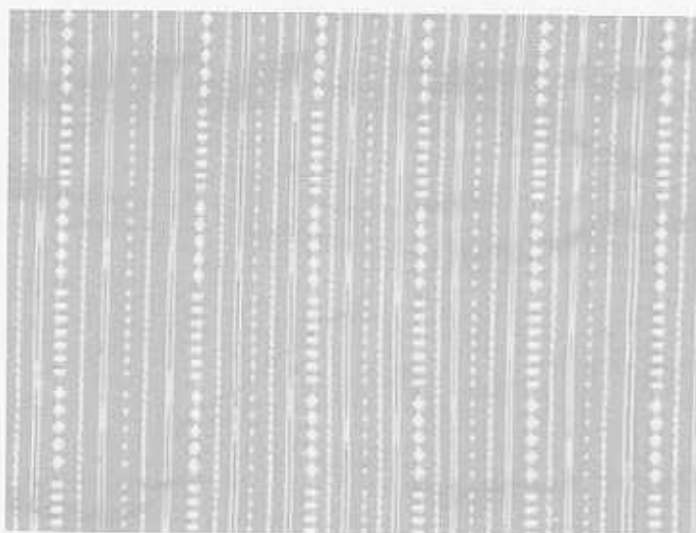
1. ใช้เส้นไหมสีเหลือง และสีเขียวรวมกันให้เป็นเกลียวแล้วทอ
2. เส้นยืนเป็นสีดำ เส้นพุ่งเป็นสีเหลืองและสีกลีบบัว

18. ลายไหมกาบบัวแดง

ขั้นตอนการทำ

1. ทอเส้นยืนด้วยไหมข้อมสีแดง
2. ทอเส้นพุ่งด้วยไหมสีเหลือง
3. สอดมับไหมสีแดง และสีเหลือง
4. ทอขกคอกด้วยสีเขียวอ่อน

ผ้าไหมบ้านลำโรง ตำบลบอน
อำเภอลำโรง จังหวัดอุบลราชธานี

จากที่ไปสำรวจจะเน้นผ้าไหมสีพื้นและผ้าไหมกาบบัว

สถานที่จำหน่ายผ้าบ้านสำโรง

ภาพ : กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านตำโรงกำลังทอผ้ากาบบัว

ภาพ : ศูนย์รวมผ้าของบ้านตำโรง

11. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประชาชนทั่วไปที่สนใจเกี่ยวกับลายผ้าสามารถทราบรายละเอียดจากฐานข้อมูลได้และยังสามารถนำข้อมูลที่ได้จากลวดลายผ้ามาดัดแปลงแต่งเติมเป็นลายผ้าลายใหม่ได้
2. นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมฐานข้อมูลไปจัดทำวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่อไป
3. เป็นการอนุรักษ์ลวดลายผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานี

12. ประมาณการงบประมาณค่าใช้จ่าย :

ก. หมวดค่าตอบแทน

- ค่าทำการนอกเวลาราชการ	
(5 คน x 20 วัน x 100 บาท)	10,000 บาท
(5 คน x 10 วัน x 200 บาท)	10,000 บาท

ข. หมวดค่าใช้สอย

- ค่าวัสดุสำนักงาน	5,000 บาท
- ค่าเดินทางไปราชการ	10,000 บาท
- ค่าจ้างเหมารวบรวมข้อมูล	10,000 บาท
- ค่าจ้างเหมาพาหนะ	4,000 บาท
- ค่าจ้างเหมาจัดทำรูปเล่ม (ภาพสี)	10,000 บาท
- ค่าพิมพ์ข้อมูล	5,000 บาท
- จัดสร้างฐานข้อมูลลง Web Site	7,000 บาท
- อื่น ๆ	1,000 บาท

รวมทั้งสิ้น 72,000 บาท

(เจ็ดหมื่นสองพันบาทถ้วน)

หมายเหตุ ทุกหมวดขอถัวเฉลี่ยจ่าย

(นางสาวมะลิวัลย์ สีน้อย)

หัวหน้าโครงการ

บรรณานุกรม

- พัฒนา กิตติอาษา. ผ้าอีสานจากมิติต่างมานุษยวิทยา ใน เอกสารประกอบนิทรรศการห้องปฏิบัติการทางมานุษยวิทยาของอีสาน. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
- เรณู คุปต์จันทร์. กัลยา พัฒนศรี และ สว่างจิต ศรีระษา. รายงานการวิจัย เรื่อง การทอผ้าพื้นเมืองของสตรีในชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : การศึกษาในมิติทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2534.
- โรงเรียนพยุพราชมวิทยาลัย. การสาวไหม. [ออนไลน์] Available from <http://www.yupparaj.ac.th/webpage/computer/student/topic31/part6.html> [10 มิถุนายน 2547]
- โรงเรียนพยุพราชมวิทยาลัย. การย้อมสีไหม. [ออนไลน์] Available from <http://www.yupparaj.ac.th/webpage/computer/student/topic31/part7.html> [10 มิถุนายน 2547]
- วิบูลย์ ธีสุวรรณ. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : ปานชา, 2527.
- วิมลพรรณ ปิตรวัชชัย. ผ้าอีสาน. ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2516.
- ศิลปะการทอผ้าไทย : ลวดลายและสัญลักษณ์ในผ้าไทย. สารานุกรมสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 21. [ออนไลน์] Available from <http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK21/chapter3/t21-3-11.htm#sect1> [22 เมษายน 2547]
- ศิลปะการทอผ้าไทย : ลวดลายต้นแบบ. สารานุกรมสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 21. [ออนไลน์] Available from <http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK21/chapter3/t21-3-11.htm#sect1> [22 เมษายน 2547]
- ศิลปะการทอผ้าไทย : วิวัฒนาการของการทอผ้า. สารานุกรมสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 21. [ออนไลน์] Available from <http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK21/chapter3/t21-3-11.htm#sect1> [22 เมษายน 2547]

ภาคผนวก

ก. ภาพสินค้าผ้าไหม OTOP ปี 2547

งานแสดงสินค้า OTOP

ภาพ : ร้านค้าของกลุ่มสตรีทอผ้างาน OTOP

ภาพ : ชุดผ้าไหมที่ตัดสำเร็จรูปงาน OTOP

ภาคผนวก

ข.โครงการ : รวบรวมลวดลายผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานี

แผนงานโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
คณะ / หน่วยงานสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประจำปีงบประมาณ 2547

1. ชื่อโครงการ : รวบรวมลวดลายผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานี
2. ลักษณะของโครงการ : เป็นโครงการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ และพัฒนา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

- ☒ ลักษณะการสำรวจ ศึกษา และวิจัยเพื่อการรวบรวมข้อมูล
- ☐ ลักษณะการศึกษาจากสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ☐ ลักษณะการเผยแพร่ เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ประชุม และสัมมนา

โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ :

- ☐ การกิน
- ☐ การอยู่อาศัย
- ☐ การรักษาพยาบาล
- ☒ ความเชื่อและศาสนา

3. หัวหน้าโครงการ : นางสาวมะลิวัลย์ สีน้อย ฝ่ายหอสมุด สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

4. หน่วยงาน : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

5. ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ :
 1. นางสาวอุษา ผูกพันธ์
 2. นางสาวปริญญา สุขาวห
 3. นางสาวรุ่งลาวัลย์ ทิพย์อุตร์

6. หลักการและเหตุผล :

สืบเนื่องจากโครงการรวบรวมวัฒนธรรมการทอผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานีได้รับอนุมัติโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเมื่อปี งบประมาณ พ. ศ 2545 หมดเงินอุดหนุนทั่วไปและได้ดำเนินโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วซึ่งข้อมูลได้ลงเผยแพร่ใน Web Site ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและได้จัดทำรวมเล่มส่งไปที่หอสมุดแห่งชาติและห้องสมุดของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งจากผลงานของโครงการดังกล่าวได้รับความสนใจจากผู้สนใจทั่วไปซึ่งรายละเอียดในโครงการ บอกขึ้นตอนก่อนจะมาเป็นผ้าไหมตั้งแต่แรกจนเสร็จสิ้นกระบวนการจากความสนใจของผู้สนใจทั่วไปเพื่อเป็นการอนุรักษ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมการทอผ้าไหมให้มีลวดลายผ้าซึ่งแตกต่างกันออกไป เมื่อมีรายละเอียดขั้นตอนของการทำลายผ้าและสีไหมที่จะต้อง

ใช้จะต้องมีองค์ประกอบอย่างไรบ้างจึงจะได้ออกมาเป็นลวดลายที่สวยงามและเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการทอผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานีให้สืบต่อไป

7. วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลวดลายของผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อเป็นการอนุรักษ์ลวดลายของผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการทำลวดลายบนผืนผ้าไหมของจังหวัดอุบลราชธานีและเป็นการสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้แพร่หลายและยั่งยืนสืบไป

8. ระยะเวลาในการดำเนินการ : ตุลาคม 2546 – กันยายน 2547

9. สถานที่ดำเนินการ : สอบถามข้อมูลภายในจังหวัดอุบลราชธานี

10. วิธีดำเนินการ

กิจกรรม	ระยะเวลาปฏิบัติงาน
1. เพื่อเก็บรวบรวมลวดลายผ้าไหมของ จ. อุบลราชธานี (ออกสำรวจ)	ต.ค. 2546 – ธ.ค. 2546
2. เขียนรวบรวมฐานข้อมูลลวดลายของผ้าไหมของ จ.อุบลราชธานี	ม.ค. 2547 – เม.ย. 2547
3. จัดพิมพ์รูปเล่มและลง Web Site เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน คำนานพื้นเมือง	พ.ค. 2547 - ก.ย. 2547